

GER

51

December 2004

Dansk Mongolsk Selskab

Ger 51

15. årgang – december 2004

ISSN 0905-9504

Ger er medlemsblad for Dansk Mongolsk Selskab. Bladet udkommer februar, maj, august, november.

Redaktion:

Rolf Gilberg (ansvarshav.)
Jan Koed
Bulgan Njama

Tryk: One Way Tryk a/s**Oplag:** 250 eks.

Oplysninger om adresseændringer og leveringsproblemer m.v. meddeles til kassereren.

Formål:

- (a) at fremme og udbrede kendskabet i Danmark til mongolerne og deres kultur, især i mongolernes kerneområder i Mongoliet, Kina og Rusland,
(b) at udgive skrifter om mongolerne,
(c) at være samlingsorgan for personer, der interesserer sig for mongoler og deres forhold,
(d) at fremme og udvikle forbindelserne mellem befolkningen i Danmark og mongolerne og
(e) at støtte kulturelt arbejde blandt mongoler og skabe forbindelser mellem videnskabelige, kulturelle, faglige og folkelige organisationer i de respektive lande.

Dansk Mongolsk Selskab**Æresmedlem:**

HKH Kronprins Frederik

Bestyrelse:

Klaus Ferdinand (sup.)
Lars Højer (sup.)
Anita Garbers
Rolf Gilberg
Søren Haslund-Christensen
Jan Koed,
Bulgan Njama
Morten Axel Pedersen
Leif F. Petersen

Internet:

www.danskmongolskselskab.dk

Girokonto: (1551) 784-1582**Selskabets adresser:**

Formand: Rolf Gilberg
Etnografisk Samling
Nationalmuseet
Frederiksholms Kanal 12
1220 København K
tel: 3347 3207
fax: 3347 3320
email: rolf.gilberg@natmus.dk

Kasserer: Jan Koed

Carl Bernhards Vej 15, st.tv.
1817 Frederiksberg C
tel: 3322 3728
fax: 3322 3726
email: jk@cadaid.dk

NGO-projekter:

Bulgan Njama
Fuglebo 2
2000 Frederiksberg
tel: 3833 2106
email: dms@dkk.dk
I Mongoliet:
dmcenter@magicnet.mn

Medlemskab:

Kontingent:
150 kr. pr. kalenderår for personligt medlemskab.
250 kr. for husstandsmedlemskab.
500 kr. for firmamedlemskab.
Tillæg for medlemmer bosat i udlandet: 50 kr.

Henvendelse om medlemskab rettes til kassereren.

Lene Nielsen har gennem flere år studeret de mongolske nomaders traditionelle metoder til fremstilling af felt. På hendes seneste studierejse i sommeren 2004 høstede hun mange erfaringer, som hun fortæller om i sin artikel i dette nummer. Familie og naboer møder talstærkt op, når dele til en ny ger skal fremstilles, her gælder det kantning af den særlige Dorvod-flap.

Foto: Lene Nielsen

Indhold

Alle politikere i ét telt	3
Visioner om fremtiden	4
Mongolsk felt	7
Historien om	
Den grædende kamel	11
Rejsebrev fra Zobelsletten	16
Ved Djasaktu-Landets Hjerte	20
Aktuelt	
Ulaanbaatar 365 år	24
Proklamationsdagen fejret	24
Dalai Lama besøger Kalmykien	25
Airag er sundt	26
DMS nyt	27

Alle politikere i ét telt

Ved parlamentsvalget i juni fik det tidligere kommunistiske regeringsparti og den demokratiske opposition lige mange stemmer. Midt i forhandlingerne om grundlaget for den ny koalitionsregering fik Jyllands-Postens udsendte medarbejder, Erling Vester Jacobsen, mulighed for at mødes med den nye premierminister, Ts. Elbegdorj, og regeringens rådgiver, Baabar.

Premierminister Tsakhiagiin Elbegdorj, der finder en halv time til at mødes med *Jyllands-Posten* og *Far Eastern Economic Revue* i en pause mellem møder, hvor grundlaget for den nye mongolske koalitionsregering skal udstikkes, mener, at den brede koalition kan blive en stor gevinst for Mongoliet, selv om mange af hans demokratiske medkæmpere er skeptiske:

»Ved valget i juni var der ingen tabere. Vi har nu dannet en regering, som er hele folkets regering, og vi har brug for opbakning fra alle til at udvikle vort land«, siger Elbegdorj.

Som enhver anden mongol drager han en parallel til historien og til mongolernes nomadeliv: »Khanerne søgte at forene de forskellige stammer, indtil det endeligt lykkedes for Djengis Khan. Vælgerne traf beslutningen for os: Nu sidder alle vi politikere i det samme telt«, siger han.

»I de seneste 14 år med demokrati har vi brugt megen tid på at diskutere mindre sager, hvor vi har stået skarpt over for hinanden. Derfor er det vanskeligt for mange at tro på, at vi kan arbejde sammen i en regering, og mange forudsagde, at vore forhandlinger ville kuldsejle. Men det lykkedes. Og vi vil også vise, at vi kan få koalitionen til at fungere i praksis, så vi kan løse landets store problemer inden for rammerne af et frit samfund.«

»Vi er jo ikke fjender, selv om nogle af dem, vi nu sidder i regering med, var aktive kommunister før 1990. Vores fjende er ganske enkelt fattigdommen. Og den skal vi bruge alle kræfter på at bekæmpe«, siger Elbegdorj.

Uønskede gaver

En af vejene er paradoksalt nok at standse noget af den ulandshjælp, der flyder ind i dag.

Under kommunismen producerede mongolske bønder 500.000 tons hvede og byg hvert år. Halvdelen blev brugt i Mongoliet, resten blev eksporteret til Sovjetunionen.

I dag producerer Mongoliet omkring 140.000 tons korn. Men kornproducenterne kan kun komme af med omkring halvdelen på markederne i Mongoliet. Japan og USA forærer nemlig op mod 200.000 ton ris og hvede fra deres overskudslagere til Mongoliet. Ad forskellige kanaler ender det i handelen i Mongoliet til priser, der ligger langt under det, de mongolske kornproducenter bliver nødt til at forlange, hvis de skal få forretningen til at løbe rundt.

»Det er langt bedre at få hjælp til at udvikle bedre kornsorter i stedet for gaver, der gør livet vanskeligt for vore egne bønder. Den slags hjælp går direkte imod vore bestræbelser på at opbygge et fornuftigt landbrug, som vi håber vil vokse i

takt med, at nomader bliver bofaste og ejer deres jord«, siger han.

Elbegdorj ser fremad. Han ønsker ikke at kommentere, om det er korruption under det tidligere demokratisk valgte socialistiske styre, der har gjort det muligt for udenlandske og mongolske kornhandlere at blive velhavende på at håndtere ulandshjælp, mens de mongolske kornavlere blev tvunget i knæ. Men han vil gerne sige, at den nye regering vil slå hårdt ned på korruptionen i Mongoliet.

Store planer

Premierministeren mener også, at Mongoliet skal udnytte sin position som landet, der er klemmt inde mellem Rusland og Kina.

»Vi har jo et godt forhold til begge vore naboer nu. Vi forhandler bl.a. med Kina om et 40-årigt lån på 300 mio. dollars. Men det skal ydes på de samme vilkår, som Verdensbanken tilbyder. Vi vil selv bestemme, hvordan pengene skal bruges«, siger han.

Et af de store projekter, der omfatter alle tre lande, er planen om at lave den transmongolske jernbane fra Moskva til Beijing tosporet, i hvert fald på et stykke fra Sibirien og langt ned i Kina. Det vil få stor betydning for Mongoliets udenrigshandel, hvor transporten er helt afhængig af jernbanen.

Elbegdorjs drømmeprojekt er imidlertid af en anden karakter.

»Ulan Bator er blevet for stor. Den er planlagt til en halv million mennesker, og nu bor her op mod en million.«

Elbegdorj havde ikke planlagt at blive premierminister, men derimod havde han købt en ger, fordi han ville flytte til Kharkhorin eller Karakorum, det sted, hvor Djengis Khan havde sin hovedstad. Her var det hans plan at være med til at skabe en bevægelse, som skulle opbygge Kharkhorin som en ny mongolsk mønsterby.

»Kharkhorin blev grundlagt som Mongoliets hovedstad i 1220 og fungerede i 70 år. Byen er ikke blot et historisk symbol for os, den ligger også midt i landet, bedre placeret end Ulan Bator. Nu håber jeg, vi i regeringen kan skabe en plan for en helt moderne mongolsk by, der harmonerer med naturen og den mongolske kultur, i Kharkhorin. Og mit ønske er, at vi i 2006, når vi fejrer Djengis Khan, vedtager at bygge en ny hovedstad i Kharkhorin.«

Premierminister Ts. Elbegdorj og Jyllands-Postens assistent i Mongoliet, Narantuya.

Elbegdorj forestiller sig, at Kharkhorin både kan blive en mongolsk mønsterby, som kan blive model for, hvordan nomader kan blive bofaste, alt imens de bevarer rødderne til deres kultur, og samtidig kan blive et økonomisk omdrejningspunkt.

»En ny storlufthavn i Kharkhorin kan således blive et trafikknudepunkt både for passagerer og for

flygods«, siger Elbegdorj. I den forbindelse er det af betydning, at det buddhistiske Mongoliet er fredeligt i sammenligning med andre områder i Centralasien, der også drømmer om at etablere et trafikknudepunkt.

»En position som trafikknudepunkt vil kaste en hel del arbejdspladser af sig. Og det har vi brug for. Men vi har også brug for at arbejde med, hvordan en mongolsk by skal se ud, og hvordan den skal fungere. Vi kan ikke bare tage til USA, til Europa eller til Japan for at se, hvordan byer er opbygget i de lande. Der er for eksempel næppe andre byer end Ulan Bator med en million indbyggere, hvor halvdelen af egen fri vilje bor i telte, selv om vi har frostvejr det meste af året. Vi må finde vores egen vej, både når det gælder byplanlægning og demokrati.«

Elbegdorj taler sig varm, og man er ikke i tvivl om, at det er alvor. Mongoliet har store problemer, men mongolerne er indstillet på at løse dem selv – på deres egen måde. ■

Visioner om fremtiden

De mongolske horder under Djengis Khan og hans efterkommere skabte verdens største rige, der i Middelalderen omfattede det meste af Asien og store dele af Europa.

I dag er der 2,5 mio. mennesker tilbage i Mongoliet, der dækker et areal på størrelse med Vesteuropa, og som er et af verdens fattigste lande.

Det mongolske folks fascinerende historie har den 49-årige Baabar – eller Bat-Erdeniin Batbayar, som han retteligt hedder – beskrevet i bogen *History of Mongolia*, som udkom i Cambridge i 1999. Han er

iøvrigt den eneste mongol, der har skrevet sit lands historie, så den også kan læses af udlændinge.

Men det er ikke historikeren Baabar, heller ikke mikrobiologen og enzymforskeren Baabar med grader fra Krakow, Moskva og London, *Jyllands-Posten* er kommet for at besøge. Det er demokraten og politikerens Baabar, der sammen med bl.a. Elbegdorj, den nuværende premierminister, og Zorig, demokratilederen, som blev myrdet i 1998, med deres demonstrationer efter Sovjetunionens sammenbrud knækkede det kommunistiske diktatur i Mongoliet, vi vil tale med.

Baabar – eller »den lille mand«, som mange mongoler kalder ham i al venlighed – var finansminister, da de demokratiske partier i Mongoliet i en kort periode dannede regering. Efter parlamentsvalget i foråret og regeringsdannelsen i oktober i år, da demokraten Elbegdorj blev premierminister, blev Baabar rådgiver for premierministeren. Han er også selv medlem af Huralen, det mongolske parlament.

Baabar har kontor i parlamentsbygningen med udsigt over Sukhbaatar Pladsen midt i Ulan Bator.

Baabar tænder en cigaret, ruller et stort kort over Mongoliet ud og tager straks fat på det emne, som ligger ham mest på sinde lige nu:

»Der er alt for mange fattige mennesker her i Mongoliet, som faktisk udelukkende lever af tilskud

Baabar er historiker, parlamentsmedlem og rådgiver for premierminister Ts. Elbegdorj. Han fortæller ivrigt om, hvordan den fribårne, mongolske folkekarakter kan blive drivkraften i en moderne stat.

fra statskassen. Hvis man stiller det meget firkantet op, bor 40% af mongolerne i byer, 20% er nomader og 40% bor i mere end 1.000 små landsbyer, der ikke har nogen som helst berettigelse«, forklarer Baabar.

Nomaderne er selvforsynende, og selv om der også er mange fattige i de større byers slumkvarterer, er det ikke der, de offentlige midler bliver brugt.

»De 40%, der bor i de små landsbyer, lægger beslag på en tredjedel af statsbudgettet. Det er uhyre kostbart for os at have skoler, administrative centre og sygehusvæsen i så små enheder, hvor der tilmed stort set ikke er andet arbejde end at sælge mad og reparere støvler for de offentligt ansatte. Det skal vi have lavet om«, siger Baabar.

Sovjetisk forbillede

Mongoliet blev verdens andet kommunistiske diktatur efter Sovjetunionen, da den tibetansk-buddhistiske præstekonge Bogdo, som havde regeret landet siden løsrivelsen fra Kina i 1911, blev væltet af lokale kommunister og sovjetmag-

ten i 1921. Og mongolerne, der indtil da havde levet som frie nomader på stepperne, blev i 1930'erne og især i 1950'erne tvunget til at blive fastboende i kollektivlandbrug efter sovjetisk forbillede.

»Mange af de små landsbyer er ikke engang 50 år. Og nu har de slet ingen berettigelse, fordi kollektivlandbrugene er væk. Men selv om alle er enige om, at systemet ingen mening har, er der ingen, som har turdet at lave om på det.«

»Politikere kæmper jo for at skaffe penge til den valgkeds, hvor de er valgt. For 6 år siden lykkedes det således en politiker at skaffe en landsby med under 1.000 mennesker en støtte, der svarede til 220 års indkomst til hver beboer. Den slags gør kun ondt værre«, siger Baabar.

Mongoliet er i dag administrativt opdelt i 21 *aimager*, amter, hvorunder der hører 330 *sumer*, kommuner, der igen er underopdelt i mere end 1.500 *bager*, landsbyer, som alle har egen administration.

Det er den forhenværende finansminister, der taler, når Baabar konstaterer, at det kolossale administrative apparat bl.a. betyder, at det koster dobbelt så meget at give et barn

fuld skolegang i en af de små landsbyer end i hovedstaden Ulan Bator. »Og så ser vi tilmed ofte, at de dyre landsbyskoler ikke lever op til standarden fra de større byer.«

Tilbage til Djengis Khan

Men det er historikeren, der taler, når løsningen på problemet skal findes: »I europæere betragter jo Djengis Khan som en vild og blodig feltherre. Men han var faktisk et administrativt geni. Ellers var hans erobringer aldrig lykkedes, og det var slet ikke lykkedes at holde sammen på det kolossale imperium«, konstaterer Baabar.

»Djengis opdelte det område, der i dag er Mongoliet, i 5 *promer*, amter, og mellem 80 og 90 *khosuner*, kommuner. Afstanden mellem administrationscentrene i hver *khosun* var, hvad en hest kunne klare at ride i ét stræk. Djengis indførte iøvrigt også verdens første organiserede postvæsen«, påpeger Baabar.

Og det er nøjagtig det samme system, Baabar nu vil genindføre i Mongoliet.

»Mit håb er, at det kan blive sat i værk i 2006, præcis 800 år efter, at Djengis Khan indførte systemet for første gang. Det historiske aspekt vil gøre det nemmere at acceptere for de fleste. For her i Mongoliet betragter vi jo Djengis som vores største historiske skikkelse.«

Baabar tror ikke, at det bliver nødvendigt for statsmagten at lukke landsbyer, som nogle ellers har foreslået: »Ledelsen i hver *prom* og hver *khosun* får et budget til undervisning, sundhedsvæsen etc. Og de kan jo hurtigt se, at de får meget mere for pengene ved ikke at sprede lærere og læger til hver eneste landsby. Størstedelen af landsbyerne vil forsvinde, når hospitalerne og skolerne flytter til de større byer, hvor både undervisning og lægehjælp bliver både bedre og billigere.«

Mangel på initiativ

Baabar har kæmpet for friheden. Udover at være en af lederne ved demokratiets indførelse for 14 år siden var Baabar dissident i kommunisttiden, og det fik han sin straf for. Men den slags dvæler han ikke ved.

»Jeg har stræbt efter frihed, siden jeg var barn. Og jeg er lykkelig for, at vi har frihed i Mongoliet i dag. Men jeg vil ikke påstå, at alle er glade for friheden. Vi har flere hundredtusinder, som ikke har arbejde og har meget svært ved at skaffe helt elementære livsfornødenheder. Under kommunismen levede vi som i et fængsel uden frihed. Men vi fik penge fra regeringen til at overleve. Mange var tilfredse, fordi de ikke skulle løbe en risiko. Men det er slut. Og mere end 70 års kommunisme har gjort, at alt for mange nu er helt blottet for initiativ, fordi de før blot fik alting forærende og fik ordre på, hvad de skulle gøre.«

Mongoliet har betydelige mineralforekomster, bl.a. kobber, zink, guld, molybdæn og forskellige sjældne metaller samt kul og muligvis olie. Råstofudvinding giver penge, men det giver ikke mange arbejdspladser.

Da kommunismen brød sammen, gik man over til fri markedsøkonomi så at sige fra den ene dag til den anden. Mange, der mistede arbejdet på de sovjetisk-finansierede fabrikker eller kollektivlandbrug, valgte at blive nomader som deres forfædre. Men kun ganske få gik i gang med produktion af varer, der kan bruges i Mongoliet.

»Prøv at se i et supermarked. Mælk kommer fra Polen og Sydkorea, frugt og grøntsager fra Sydkina eller endnu længere væk, øl kommer fra Singapore, Japan og Danmark. I 1960 havde vi en økonomi, der var tre gange stærkere end Sydkorea. I dag er vi blandt verdens

fattigste, mens Sydkorea er et velhavende land«, siger Baabar.

»Vi skal ikke kopiere koreanerne eller andre. Vi skal søge inspiration ude og udvikle Mongoliet i harmoni med landet og med befolkningen. For eksempel har vi et mejeri her ved Ulan Bator. Men det kan slet ikke klare efterspørgslen. Men før vi kan få gang i en regulær mejeriproduktion, skal vi have flere af nomaderne til at blive fastboende mælkeproducenter. Og det sker først, når vi får privatiseret mere af jorden. Mælkeproducenter kan jo ikke flytte rundt over store arealer, hvis de skal levere mælk til et mejeri.«

I byerne er boligmassen allerede privatiseret. Også den store del af befolkningen i bl.a. Ulan Bator, der stadig bor i ger, mongolernes runde filttelt, har fået skøde på den jord, deres ger står på. Men endnu er kun 0,2% af de kolossale vidder i Mongoliet privatiseret.

»Der er en plan for privatiseringen af jorden. Men selv om vi går ind for de frie markeds kræfter, skal langt størstedelen af jorden altid tilhøre alle mongoler. Den halve million nomader, der bor på stepperne, har mere end 30 mio. dyr. De skal altid kunne færdes frit til de nødvendige græsgange, selv om arealer tæt ved byerne er optaget af mejeribrug og dyrkning af korn og grøntsager.«

Frie og modtagelige

Nomade-sindet stikker dybt hos Baabar som hos enhver mongol. Baabar citerer den russiske digter Pushkin: »Frihed er for den, der søger frihed.«

»Vi er ikke længere vasaller under manchu-kejserne i Beijing eller under sovjetstyret i Moskva. Men mongolerne blev slaver i kollektivfarmene i 1950'erne. En nomade uden dyr er så ufri som nogen. Nu har vi friheden, og vi har mulighe-

den for at udvikle vort land. Vi vil meget gerne samarbejde med udenlandske selskaber, og vi vil gerne have ideer fra udlandet. Men de skal formes efter vore behov.«

»Den danske hjælp til en avis-trykpresse og til uddannelse af journalister er måske det mest succesfulde bistandsprojekt, vi har fået. Den fri presse i Mongoliet har haft kolossal betydning for udvikling af demokratiet«, siger Baabar.

Baabar beklager sig ikke over, at Danmark stort set har indstillet ulandshjælpen til Mongoliet.

»Men det konkrete danske projekt om udvikling af pressen har haft en helt anden effekt end for eksempel de store beløb, der overføres direkte fra den japanske regering til regeringen her i Ulan Bator. Vi har også langt mere fornøjelse af, at mindre sydkoreanske firmaer etablerer sig her og samarbejder med mongoler. Det skaber nye arbejdspladser, undertiden i sektorer, hvor vi hidtil har importeret det hele. Det er den slags hjælp, vi kan bruge.«

Mange mongoler føler sig faktisk bedre tilpas sammen med russere og andre europæere end med deres asiatiske naboer:

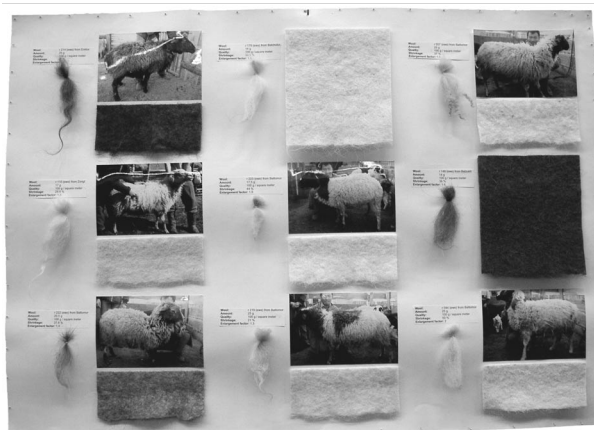
»Kineserne er jo altid sammen i store grupper, og japanerne går endog sammen på wc. Vi har det egentlig bedst, når vi er alene eller sammen med et enkelt menneske, vi kan tale med«, siger Baabar. ■

Tekst og foto:
Erling Vester Jacobsen

Artiklerne blev første gang bragt i *Jyllands-Postens* tillæg *International* 16. november 2004.

Mongolsk filt

Filtten spiller en stor rolle i de mongolske nomaders tilværelse, både som »byggemateriale« til geren, dens indretning og til beklædning. I 2 måneder boede filtmager Lene Nielsen hos en nomadefamilie vest for Ulaangom i Uvs Aimag for at studere de traditionelle arbejdsmetoder.

Fra april til august i år var jeg på min tredje studierejse til Mongoliet. I min søgen efter traditionel filt opholdt jeg mig denne gang 2 måneder hos en nomadefamilie i Uvs Aimag i den nordvestlige del af landet. Min grundidé var, at jo længere væk fra hovedstaden, jeg kom, jo lettere ville det være at finde folk, der stadig fremstillede filt og udsmykkede den efter traditionelle principper. De første 2 måneder opholdt jeg mig dog i Ulaanbaatar og nærmeste omegn.

Uldens filtegenskaber

Som optakt og forberedelse til mit ophold i Uvs Aimag arbejdede jeg en kort periode med testning af uldtyper i et Danmissionsprojekt i Zuun Hara, Selenge Aimag nord for Ulaanbaatar [Ger 47:4-7].

Det blev en meget spændende opgave at få lov til at være med i hele processen med udvælgelse af fårene til prøveklipning, kartning af ulden og fremstilling af små testprøver i filt af hver uldtype. Alt fra fårets nummer og ejer til uldens vægt og størrelse før og efter filtning blev noteret, og til slut blev resultaterne sammenfattet i tekst, som sammen med filtprøver og fotos af fårene blev sat op på 3 store plancher til videre brug i Zuun Hara-projektet.

Plancherne blev for en kort periode udstillet på Zanabazar Museum i Ulaanbaatar sammen med arbejder af filttuderende på Kunst og Kultur Universitetet. Anledningen var en International Museumsdag, hvor filt blev valgt som årets tema.

Udstillingen fik stor omtale i medierne og blev et tilløbsstykke. For mig gav udstillingen og arbejdet op til den en uvurderlig mulighed for at få et indtryk af interessen for filt og hvilken viden, der stadig findes blandt folk om emnet, og interessen og spørgelysten var enorm. Flere havde kendskab til enkelte ord og ordsprog fra uldens og filtens verden; men den rent praktiske betydning heraf var glemt.

En del af ulden svarede i kvalitet til de gamle nordiske racers, mens andre typer syntes at være en god sammenblanding af diverse avlsforsøg. I det mindste egnede en god del af ulden sig ikke til både ekstensiv fåreavl og landets ekstreme klima. Den fildede simpelthen for meget sammen på fåret, før det ville være forsvarligt at klippe dem. I projektet i Zuun Hara var man klar over problemet og samarbejdede med et norsk missionsprojekt, der har været i gang over en længere periode og derfor har flere erfaringer at trække på.

En anden stor hjælp i mit arbejde blev en engelsksproget oversættelse

af en forholdsvis ny mongolsk bog om traditionel filt, og den præsenterer bl.a. en nærmest uendelig række af ord og ordsprog, der handler specifikt om uld, uldkvaliteter, filt og filtfremstilling. Bogen er et godt bevis på, at der har været en meget udbredt specialviden at øse af omkring filt – en viden, som nu synes at være gået tabt for de fleste.

Fabriksfilt

På min søgen efter filt på markeder og i specialbutikker fandt jeg stort set kun fabriksfilt eller håndfremstillet filt af mere eller mindre vestligt tilsnit. Udviklingen væk fra de traditionelle og håndgjorte soveunderlag og gulvtæpper, som på min første studierejse i 1997 stadig var rimeligt tilgængelige, til maskinfremstillede ditto er gået foruroligende hurtigt.

Via besøg på filt- og nålefiltfabrikker i både Ulaanbaatar og Khovd (syd for Uvs Aimag) fik jeg et godt indblik i udviklingen indenfor fabriksfremstillet filt. Den »traditionelt« fremstillede maskinfilt ved hjælp af damp og tryk, som den stadig fremstilles i de gamle russiske filtfabrikker (hvor der også fremstilles traditionelle russiske soldaterstøvler), bruges nu fortrinsvis til ger-filt. I stedet er nålefilt i forskellige tykkelser og materialer

På filtfabrikken i Khovd er en gruppe kvinder ansat til at quiltbrodere filttæpper og soveunderlag.

Dorvod-flappen med den karakteristiske kantdekoration, resultatet af kvindernes arbejde vist på forsiden af bladet.

– ofte af rene syntetiske fibre – på hastig fremmarch.

På det store marked i Ulaangom, Uvs Aimag fandtes der tyndt nålefilt til mellemfoer til beklædning, kraftigere kvaliteter til tæpper, soveunderlag o.l., men selvfølgelig også de store »traditionelt« fremstillede filtstykker til geren. Gerfilten kunne købes i størrelserne 500 × 180 × 1 cm (ca. mål) og kostede \$ 35 for en ren hvid filt på Ulaangoms marked. Til en 8-vægs ger i Vest-Mongoliet (svarer til en 5-vægs ger i Central-Mongoliet) regnede man med et forbrug på 10 stykker filt. Til vinterbrug supplerede man med ekstra lag, almindeligvis til dobbelt tykkelse.

Blandt Dorvod-folk

Opholdet hos »min« familie blev en intens indleven i dagligdagen i og omkring en ger. Da jeg selv er opvokset på et husmandsbrug, havde jeg bedst mulighed for at forstå aktiviteterne omkring dyrehold, madlavning – herunder fremstilling af vinterforråd – familieliv og fester. Men også flytningen til en dal længere oppe i bjergene blev en uforglemmelig oplevelse.

Den daglige kommunikation foregik via fagter, en engelsk-mongolsk ordbog og datterens minimale engelske ordforråd. Efterhånden som jeg fik større indblik i forskellige arbejdsgange, opstod behovet for at stille mere specifikke spørgsmål, men her måtte jeg desværre i en del tilfælde give op.

Ny ger

Arbejdet med filt og andre tekstiler knyttede sig fortrinsvis til et bryllup senere på sommeren for familiens ældste søn. Over flere måneder blev der arbejdet støt hen imod denne fest. Al ger-filten blev købt på markedet, mens tilskæring, sammensyning og påsyning af reb til forstærk-

ning og udsmykning langs kanterne foregik som fællesarbejder over 2 dage à 2 omgange. Begge gange mødte familie og naboer talstærkt op for at tage del i arbejdet.

Fremstilling af reb af yakhår og -uld til geren og til brug i hverdagen for den unge familie syntes at være den eneste tekstile teknik, der har overlevet efter traditionelle metoder – metoder som alle familier kender til og stadig udfører. Teknikken omfattede følgende processer: klipning, sortering efter farve, piskning, oplægning i små fed og håndslagning af et 2-trådet reb. Dette grund-reb kunne enten bruges som det var eller snos sammen i et 4- eller 6-trådet reb, alt efter anvendelse. Grund-rebet blev desuden fremstillet i både en s- og en z-snoet udgave specielt til kantforstærkning og dekoration på filten, hvor de 2 reb blev syet på samtidig og liggende tæt op ad hinanden.

Shirdeg

traditionel filt med quiltbroderi

I forbindelse med brylluppet blev der længe talt om, at der skulle fremstilles en ganske særlig filt til soveunderlag af hvid lammeuld. I mellemtiden – som kom til at vare næsten 2 måneder og betød, at jeg mod slutningen af mit ophold i Uvs var overbevist om, at jeg alligevel ikke fik set selve fremstillingen af filten – forsøgte jeg på mine besøg hos de øvrige familier i dalen at finde eksempler på sådanne filtarbejder. Til min overraskelse blev det noget af et detektivarbejde. Der var ganske enkelt ikke mange tilbage af denne type. Alle sov på fabriksfremstillede soveunderlag beklædt med stof.

Kun 2 midaldrende kvinder syntes at føre traditionen videre omkring Shirdeg-fremstilling, og kun i forbindelse med bryllup i familien eller blandt nærtstående naboer. Så vidt jeg kunne forstå, skulle den ene

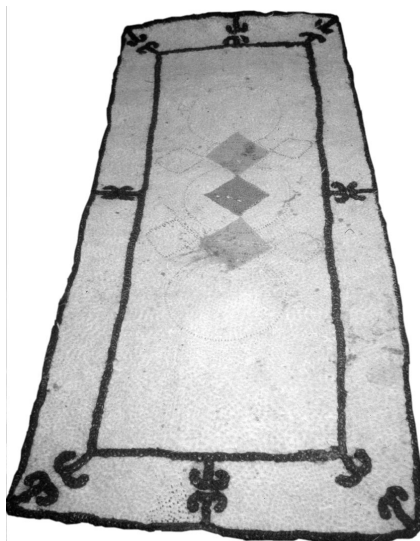
Håndslagning af reb.

3 generationer sorterer og tesar lammeuld som forberedelse til filteprocessen.

Vinden blæste pludselig op under oplægningen af ulden, så nogle sprinkler vand på, mens andre holder et stykke plastik op til læ.

af disse kvinder stå for quiltbroderingen af de soveunderlag, som min familie arbejdede hen imod. Jeg var heldig at få gode fotos af flere af hendes filtarbejder, som fandtes i 3 gerer i dalen. Desuden fik jeg lov til at indkøbe ét af hendes egne tæpper/soveunderlag til Moesgaard Museum (vist herover).

Det vanskeliggjorde også mit arbejde, at gamle filtarbejder (af gode grunde) var både plettede og slidte,

Rullen holdes hele tiden i let bevægelse, mens den spændes forsvarligt.

Filtning med hest - her vendes rullerettingen.

så kun med opbydelsen af al min jyske stædighed fik jeg lov til både at se og fotografere dem.

Sammenholdt med tidligere erfaringer med filtfremstilling og indkøb af soveunderlag blandt Khalk-mongolerne fik jeg i »mellemtiden« desuden et godt indtryk af åbenbare forskelle på Khalk- og Dorvod-Shirdeg.

Khalk-Shirdeg har mange forskellige former for udsmykning; men rent håndværksmæssigt er de i reglen udført med megen sikker hånd og udstråler derfor ofte en egen ro og elegance.

Dorvod-Shirdeg er også meget forskelligt udsmykket. Generelt er de mere sløset udført, men ofte med finurlige detaljer, som gør dem meget spændende at betragte. En gennemgående detalje er de 2 kantstriber af mørke yakhårsreb (igen s- og z-snoede) med indlagte symboler af vædderhorn.

Da jeg på min første rejse blev introduceret til filtfremstilling af en Khalk-kvinde, der fungerede som den suveræne leder ved fremstillingen af et stort stykke felt, glædede jeg mig på denne rejse mere og mere til at se, hvordan folk fra Dorvod-gruppen arbejdede, og det blev

virkelig en oplevelse at iagttage. Alle deltog ivrigt og i eget tempo, men dog med forsøg på at indrette sig lidt efter de øvrige. Nogen egentlig leder af projektet var det vanskeligt at få øje på. Generelt lignede arbejdsgangen dog, hvad jeg tidligere har set eller læst.

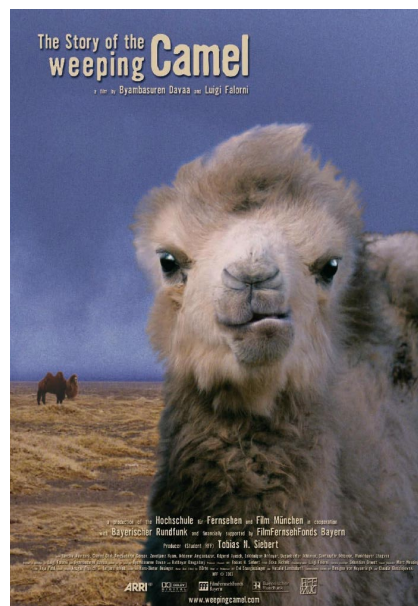
Tre dage før afrejsen fra »min« familie fandt filtfremstillingen sted, så det blev den bedst tænkelige afslutning på et meget lærerigt og intenst ophold i Vest-Mongoliet, selv om det var forskrækkende at erfare, at selv i Mongoliets yderdistrikter er traditionerne omkring filtfremstilling og filtdækoration ved at forsvinde. ■

Tekst og foto:
Lene Nielsen

Rejsen blev gennemført med støtte fra:
Danida's Oplysningsbevilling
Moesgaard Museum
Kartehuset
Rejsestipendieforeningen
Anna E. Muncks Legat

Historien om Den grædende kamel

'Historien om den grædende kamel' er en gribende fortælling om en kamel, der ikke vil kendes ved sit føl. Dramaet når sit klimaks, da hyrderne tager et ældgammelt ritual i anvendelse. Den prisbelønnede perle af en dokumentarfilm om tilværelsen hos Gobi-ørkenens nomader har Danmarkspremiere den 7. januar 2005. Artiklen er historien om filmens næsten mirakuløse tilblivelse.

Midt i Gobi-ørkenens umådelige og fantastiske vidder er *Historien om den grædende kamel* en eksotisk, følelsesladet og visuel pragtfilm om mistet kærlighed og kampen for at genfinde den. Men i modsætning til de fleste kærlighedshistorier er hovedpersonerne i denne usædvanligt fængslende film ikke mennesker. Omdrejningspunktet i dette episke dokumentardrama er en hunkamel, dens udstødte føl og betydningen af slægtens myter, familie og tradition – både i dyrenes verden og blandt menneskene.

Filmen afdækker de tæt forbundne skæbnetråde hos en hyrdefamilie og de dyr, de opdrætter, i deres ørkenhjem i nutidens Mongoliet. Baggrunden er en sårbar kamelunges klagende skrig efter sin mors opmærksomhed. *Historien om den grædende kamel*, der er en *THINK-Film* produktion i samarbejde med *National Geographic World Films*, er instrueret i fællesskab af filminstruktør Byambasuren Davaa og filminstruktør og fotograf Luigi Falorni. Deres blomstrende talent og usædvanlige forståelse for en uberørt verden smelter sammen til

en produktion af sjælden skønhed og emotionel styrke.

Davaa, som er vokset op i Mongoliet og hvis bedsteforældre var nomader, blev i sin barndom bjergtaget, da hun så en film, der skildrede et ældgammelt musikritual anvendt på kameler. I filmen så man, hvordan en hunkamel afviste sit føl. Det fik dyrets nomadeejere til at anvende rituel musik for at blødgøre kamelens hjerte og opnå en – endda tårevædet – forsoning mellem mor og barn. »Filmen var meget magisk«, husker Davaa. »Alle børnene som så filmen græd, men jeg tror jeg græd mest: Jeg havde så ondt af kamelerne.«

Oplevelsen ville ikke slippe hende. Flere år senere, mens hun gik på filmskolen i München, fortalte Davaa historien til sin studiekammerat Luigi Falorni. De besluttede sig for at tage til ørkenen medbringe deres kamera for at optage en dokumentarfilm om ritualen, idet de ret optimistisk håbede på at finde et kamelføl, der var blevet afvist af sin mor.

Davaa følte sig helt hjemme i ørkenen. Men for italieneren Falorni var Mongoliet ukendt land. »Mongoliet«, siger han, »er et af de få ste-

der på jorden, der er i stand til at pirre ens fantasi, fordi det endnu ikke er endevendt af de vestlige medier. Men lige fra projektets start var det ikke det eksotiske emne eller det mærkværdige ved kameltårer, der vækkede min interesse. Jeg har aldrig været optaget af naturalistiske eller etnografiske dokumentarfilm. Det som virkeligt greb mig ved nomadernes ritual var dets universelle aspekt. Det er en historie om frelse: Den lille, sultende kamel kunne være dig eller mig, fremmedgjort, på evig søgen efter trykthed og følelsen af at høre til. Kamelungens skæbne er det synlige bevis på, at livet er umuligt uden kærlighed.

Davaa og Falorni var inspireret af Robert J. Flahertys tidlige film. »I *Nanook of the North* og *Man of Aran* lod denne usædvanlige filmskaber autentiske medvirkende uden skuespillererfaring optræde i omhyggeligt planlagte scener«, siger Falorni. »Hans mest citerede metafor til at beskrive sin ambition som filmskaber er: »Du skal vise, hvordan en rose dufter.« Med Fla-

herty i baghovedet gik Falorni og Davaa i gang med at lave en »narrativ dokumentarfilm«, en som »bruger elementer og dramatiske teknikker fra spillefilmen, men samtidig holder sig inden for grænserne af den traditionelle dokumentarfilm«, forklarer han. »Vores hovedpersoner er rigtige nomader fra Gobi, som 'spillede' den rolle for kameraet, som de har i virkeligheden.« Filmen kombinerer spontant optagne scener med omhyggeligt forberedte scener af autentiske gøremål. Samtidig blander den det bedste fra fiktionens og dokumentarfilmens teknikker for at indfange dette hverdagsdrama fra en næsten uddød livsform.

Filminstruktørerne foretog fra starten en opdeling af deres ansvarsområder, fordi de var bevidst om, at de supplerede hinanden. »Vores stærke sider er meget forskellige«, bemærker Davaa. »Da jeg var den der kendte sproget og kulturen, blev det min opgave hovedsageligt at forberede, vejlede og motivere hovedpersonerne. Mine tidli-

gere erfaringer med optræden og teater var i denne forbindelse til stor hjælp for mig. Men på trods af denne opgavefordeling tog vi de fleste beslutninger i fællesskab.«

Falorni ser sin styrke som den der sammenføjer de forskellige filmklip til en sammenhængende historie. »Foruden arbejdet med kameraet«, siger han, »koncentrerede jeg mig om at planlægge den næste dags optagelser på grundlag af det, vi allerede havde filmet. Vi havde en rimelig detaljeret plan at gå frem efter, men arbejdet med dokumentarfilm kræver en masse improvisation og tilpasning til det uforudsete. Det skræmmende ved dette projekt var, at kamelfødsler altid foregår i løbet af en måned i forårstiden, så vi havde kun nogle få uger til rådighed til filmoptagelserne. Hvis noget var gået galt, havde vi ingen mulighed for at tage tilbage Mongoliet for at tage det om.«

Med ideen og rollefordelingen på plads kunne de to filminstruktører gå i gang med opgaven. Men samtidig hobede problemerne sig

op. For det første skulle de finde en egnet hyrdefamilie. På forhånd havde de gjort sig nogle tanker om »castingen«: de ønskede at arbejde med flere generationer af nomader i den samme lejr. Men det viste sig at være et problem i praksis, fordi de seneste klimaforandringer i Mongoliet har tvunget mange familier til at splitte sig op for at finde føde til deres dyr.

Efter flere ugers eftersøgning bad Davaa og Falorni borgmesteren for Sydgobi om hjælp. Han førte dem hen til et frugtbart område i ørkenen, hvor familierne kunne blive sammen. Nu fik filmfolkene noget at vælge imellem. Davaa siger: »Der var flere familier i området, der gerne ville være med i vores film. Men vi blev især tiltrukket af én familie, fordi der var fire generationer under samme tag og – nok så vigtigt – deres børn var så charmerende.«

Da de endelig havde fundet deres familie, var filmfolkene parat til at fordybe sig i nomadernes usædvanlige verden. Selv om deres antal er

for nedadgående, er der stadig mange nomadefamilier tilbage i Mongoliet. De er utroligt selvforsynende. De fremstiller alt til livets oprettholdelse selv. »De tænker ikke på penge«, forklarer Davaa, »deres aktiver er deres dyr. De værner om naturen, fordi de ved, at de er afhængig af den, og de har et meget stærkt tilhørsforhold til deres dyr. De har forstået, at vi som mennesker må tilpasse os naturen – ikke omvendt. Det er nomadernes filosofi.«

Den familie, som Davaa og Falorni havde udvalgt, boede i 3 smukke gerer, farverige telte der tilsammen udgjorde et komfortabelt og velindrettet hjem beliggende omkring 50 km fra den nærmeste landsby og butik. De ejede 60 kameler og ca. 300 får og geder. Duden, den ældste søn, havde gået i skole, men var vendt tilbage for at leve sammen med sine søstre, forældre, bedsteforældre og oldeforældre. Han foretrak nomadetilværelsen.

I dag står de yngre generationer i en svær valgsituation, fordi de må beslutte sig for, om de ønsker at føl-

ge de gamle hyrdetraditioner og leve isoleret i ørkenen eller slutte sig til de mange, der flytter ind til byerne. »Mange unge mennesker vil gerne leve et moderne liv i byen og drikke *Coca Cola* og spille *Gameboy*«, påpeger Davaa. »Men familien i *Historien om den grædende kamel* var i det store hele tilfreds med at være underlagt traditionerne.«

Davaa og Falorni var enige om ikke at påvirke hyrdernes måde at være på. De ønskede så autentisk som muligt at indfange dagligdagens skønhed og drama. Heldigvis accepterede nomaderne filmfolkene med det samme, og de medvirkede ivrigt.

Lige fra begyndelsen vidste instruktørerne, hvad det var for en historie, de gerne ville fortælle. »Vi havde gjort vores hjemmearbejde og vidste nøjagtigt, hvad vi søgte«, siger Davaa. »Vi fandt det meste af det, vi var kommet efter, men ikke det hele. Vi havde gerne villet filme, hvordan familien pakker og flytter deres telte, eller hvordan et medlem

Instruktion og manus.: Luigi Falorni og Byambasuren Davaa
 Idé: Byambasuren Davaa og Batbayar Davgadorj
 Produktion: Hochschule für Fernsehen und Film München
 Fotograf: Luigi Falorni
 Lyd: Marc Meusinger
 Klip: Anja Pohl

Medvirkende:

Hunkamel *Ingen Temee* - Føl *Botok* - Uгна (yngre bror) *Uuganbaatar Ikhbayar*
 Odogoo (mor) *Odgerel Ayusch* - Janchiv (oldefar) *Janchiv Ayurzana*
 Dude (ældre bror) *Enkhbulgan Ikhbayar* - Guntee (baby) *Guntbaatar Ikhbayar*
 Amгаа (bedstefar) *Amgaabazar Gonson*
 Zewel (bedstemor) *Zeweljamz Nyam* - Ikchee (far) *Ikhbayar Amgaabazar*
 Chimed (oldemor) *Chimed Ohin* - Violinlærer *Munkhbayar Lhagvaa*

Filmnegativ: Super 16 mm, farve
 Digital master: HDTV D5 1920x1080 25p
 Filmkopi: 35 mm farve, Dolby Digital
 Spilletid: 90 min.

af familien søger beskyttelse mod stormen, men det skete ikke.«

Selv om filmfolkene blev »snydt« for disse situationer lykkedes det dem på mirakuløs vis at overvære og filme lige præcis den situation, de var rejst ud for at finde efter deres beslutning om at lave *Historien om den grædende kamel*. De havde ikke været i tvivl om, at de ville komme ud for et eller andet mor/barn-problem, når kamelflokkene begyndte at føde. Det sker jævnlige, at hunkamelerne dør, eller at et føl bliver dræbt af ulve, og at man under visse omstændigheder anvender et musikritual til at lindre smerten over tabet. Men ikke to sæ-

soner er ens, og der var ingen garanti for, at de ville opleve det de var kommet efter.

Kamelerne i Gobi-ørkenen begynder at føde i marts. Holdet planlagde sin rejse således, at man regnede med at ankomme i starten af sæsonen. Men en voldsom snestorm i Ulaanbaatar gjorde, at deres flyforbindelse kiksede, og at de måtte køre 25 timer i halsbrækkende fart for at nå deres bestemmelsessted i tide. Efter ankomsten sov filmfolken på skift, mens de ventede på, at kamelerne viste tegn på at føde. Endelig fik de mulighed for at filme en fødsel – en rutinefødsel der leverede et godt materiale til klippebordet.

Senere, da de var helt udmattede, begyndte endnu en fødsel: »Vi var så trætte, at vi ikke vidste, om det var dag eller nat«, husker Davaa. »Men vi lod kameraet snurre.« Deres tålmodighed blev belønnet: filmfolkene blev vidne til fødslen af en snehvid kamel – i sig selv en usædvanlig hændelse – og den svære situation der opstod, da ungen blev afvist af sin mor. »Vi blev overraskede, da et hvidt føl blev født. Samme sekund som moderen afviste sin unge, vidste vi, at historien var hjemme.«

Nomadere tager en sådan afvisning meget alvorligt, fordi det har store konsekvenser for dyrene. Da moderen gentagne gange var gået fra sit føl, »ville kamelungen ikke holde op med at skrike, selv ikke hvis nogen forsøgte at give den mælk fra en flaske«, husker Davaa. »Det er et hjerteskræende skrig, som ingen kunne holde ud at høre på. Føllet ville ikke kunne udvikle sig uden sin mor. Det ville sandsynligvis dø af sorg til sidst.« Nået så langt var det eneste håb for dyret det ældgamle musikritual. Nomadere sendte bud efter en musiker – i dette tilfælde rejste børnene til den nærmeste by for at opsøge en violinist. Gruppen samlede sig i nærheden af mor og føl og sang klagesange til akkompagnement af violinen.

Musikritualet er en del af nomadernes tilværelse. De bruger det i forbindelse med alle dyr, ikke kun kameler. »Ørkenen er så stille«, bemærker Davaa. »Man hører intet ud over vinden. Det er måske derfor, at menneskene og dyrene i ørkenen har en så veludviklet høresans. Jeg tror, at kamelerne sanser musikken med deres hjerter. Kameler har det virkelig hårdt, når de skal overvinde traumatet ved mor-barn-adskillelsen. Nomadernes musik og sang hjælper dem i denne proces.«

Der er ingen tekst til sangen i dette ritual. »Det er en vedvarende gentagelse af bogstaverne HOOS«, for-

Byambasuren Davaa
(instruktør)

Født 1971 i Ulaanbaatar, Mongoliet. Davaa har arbejdet som speaker og instruktørassistent for *Mongolian Public TV* i perioden 1989-94. 1993-95 studerede hun international lovgivning på universitetet i Ulaanbaatar. 1995-98 gik hun på Det mongolske Filmakademi. Siden 1999 har hun studeret dokumentarfilmproduktion ved Højskolen for Fjernsyn og Film (HFF) i München.

Historien om den grædende kamel er hendes anden film ved film-skolen i München.

Hun har tidligere instrueret adskillige dokumentar-kortfilm, bl.a. *One World Two Economies* i 1993, *Das Orange Pferd* i 1999, *Wunsch* i 2001 og *Buddha Weist den Weg* i 2003.

klarer Davaa. »Ordet har ingen betydning, er blot en lydeffekt. Og der er forskellige lyde til forskellige dyr. Fx bliver får beroliget med bogstaverne TOIG. Lydene gentages mange gange. Jeg ved ikke, hvordan denne tradition har udviklet sig, men nomaderne har altid gjort sådan. Måske får lyden dyrene til at føle sig tættere på menneskene.«

Et af de afgørende øjeblikke under musikritualet er, når moderkamelene viser sin accept af ungen ved at græde rigtige tårer. Kamelens umiddelbare følelsesudtryk, så menneskelig i sin dybde og form, er i samklang med nomadernes følelser. Situationen indfanges så smukt af Falorni, der helt bevidst udviklede en filmisk stil, der gengav nomadernes syn på hændelsen. »Projek-

tet gav mig muligheden for at dyrke en naiv tilgang til filmarbejdet«, forklarer Falorni. »Nomaderne lever og meddeler sig til hinanden på en meget enkel og ligefrem måde. De spiller ikke op til hinanden eller kommer med tvetydige bemærkninger, og der er ikke antydning af kynisme i deres måde at være på. Alt er for dem naturligt og ligetil, og når du er hos dem, føler *du* dig også naturlig og ligetil. Det er en vidunderlig følelse, som minder lidt om barndommen. Jeg ville gerne have, at billederne formidlede denne ligefremme opfattelse af verdenen. Jeg havde den samme holdning til klipningen, som skulle afspejle ørkenens storladne ro.«

At indspille film i Gobi-ørkenen var besværligt. Davaa og Falorni kom ud for vindstyrker på op til 150 km/t. De klarede bratte temperaturfald på over 30° C i løbet af en aften. Falorni husker: »Alle 6 medlemmer af gruppen blev syg på et eller andet tidspunkt. Noget af udstyret gik i stykker, og vi måtte ofte standse optagelserne, fordi vinden gjorde det umuligt at optage lyd. Det var kun muligt at optage film 23 ud af de planlagte 35 dage. Det der skulle have været en rolig og afslappet optagelsesperiode blev i stedet til et kapløb med tiden.«

På trods af vanskelighederne tabte Falorni og Davaa aldrig målet af syne, og de arbejdede længe og intenst for at realisere deres vision. Det meste af hovedhandlingen – fødslen, afvisningen og ritualet – fandt virkeligt sted som vist på filmen. Men nogle af sidehistorierne og sceneovergangene blev arrangeret til ære for kameraet. Davaa bemærker: »Jeg fortalte dem aldrig, hvad de skulle foretage sig; de var alle i besiddelse af deres egen kreativitet. Det var min opgave at få denne kreativitet frem. Fx fik de aldrig besked på, hvad de skulle sige. Alt hvad de siger kommer indefra og er helt autentisk.«

Luigi Falorni

(instruktør og fotograf)

Født 1971 i Firenze, Italien. Falorni gik i filminstruktørklassen på *Cooperativa Schermobianco* i Firenze 1990-92. I 1994 begyndte han studierne på filmskolen i München på afdelingen for dokumentarfilm. Falorni tog afgang fra filmskolen i München i april 2003 – afgangsfilm var netop *Historien om den grædende kamel*.

Han arbejder nu som freelanceinstruktør og fotograf. Falorni har erfaring som instruktør fra en spillefilm i 1992 med titlen *Gabbia di Gesso*, en dokumentarisk kortfilm i 1995, *Impasse*, en kortfilm i 1996, *Dichtung und Wahrheit* og en dokumentarfilm i 1998 kaldet *Fools and Heroes*. Som filmfotograf har han medvirket i flere dokumentarfilm.

Alt i alt er *Historien om den grædende kamel* et filmværk, der kombinerer dokumentarfilmens kontante fakta med dramaets hypnotiske poesi. Filmens glidende panoramer og magiske fotografering fanger selve essensen af denne del af verden, mens dens følelsesladede historie om adskillelse og genforening minder os om, at hjertet – menneskets såvel som dyrets – er grænseløst. ■

Artiklen og illustrationerne stammer fra filmens pressemateriale. Der kan hentes flere oplysninger på filmens officielle website www.weepingcamel.com og på www.nationalgeographic.com/weepingcamel

Rejsebrev fra Zobeliletten

En ferierejse til Erdanbulgan i Khövsgöl Aimag i anden halvdel af juli i år med det dobbelte formål at besøge lokale venner fra tidligere besøg (5/97 og 9/99) og at give min søn en dannelsesrejse viste, at der som venteligt var sket store forandringer i byen. Dels var der jo forløbet 5 år siden sidst, dels havde landet i øvrigt ændret sig voldsomt, især i Ulaanbaatar; og de nye tider var kommet til byen, specielt i kraft af det af Danmark sponsorerede vandkraftværk, som jeg havde hørt om og var interesseret i at se. Man talte lidt svævende om kraftværket i 1997 og igen mere håndfast i 1999: »Spørg i Danmark, hvornår det bliver til noget?«

Efter oplysninger herhjemme var den oprindelige plan, at det skulle være færdigt omkring begyndelsen af august 2004, men ved ankomst til stedet og besigtigelse den 20. juli så det nu ikke umiddelbart ud til at skulle kunne nås. Jeg har ikke direkte forstand på den slags, men der var langt igen.

Da vi – forf. med næsten 14-årig søn – efter togrejse fra Irkutsk, »fællestaxa« fra UB til Tarialan (nær »hovedvejen« mod Moron), til fods og gennemblødte ankom til Erdanbulgan en våd og sen aften og styrede lige mod det vante tilholdssted, Det store hvide Hotel, var mit

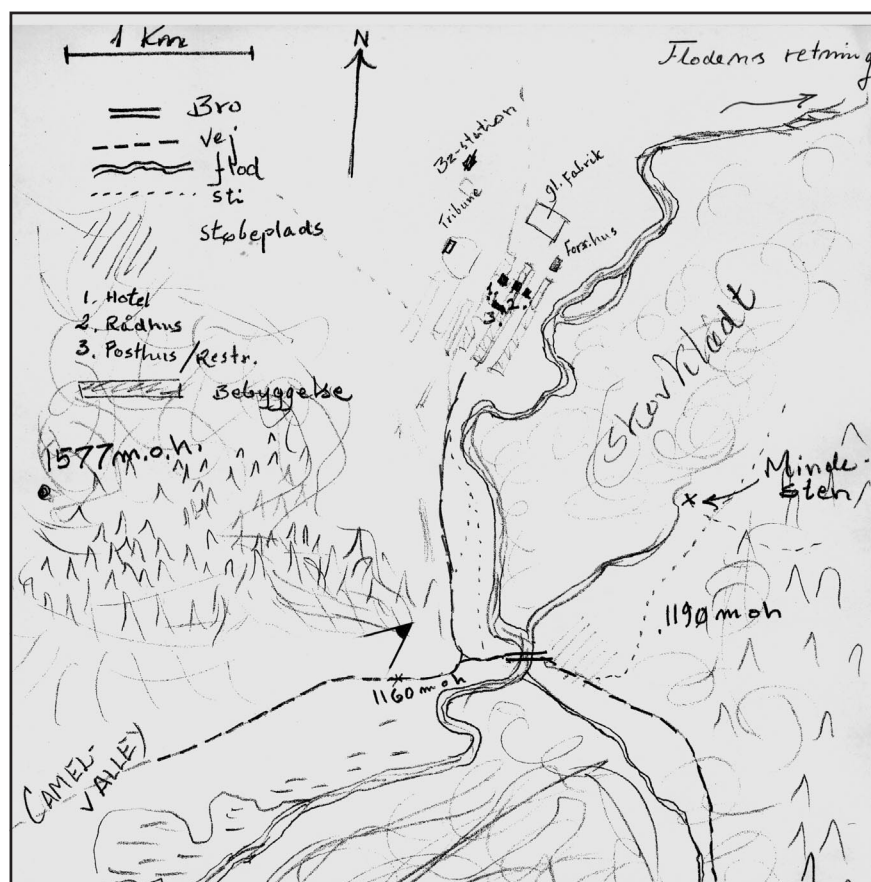
Anlægget, der ligger 3-3½ km fra byen Erdanbulgan, ses her mod vestsydvest fra højdedraget mellem dalen og byen, på kortet markeret med en fotovinkel. Kanalen snor sig gennem dalen, ca. halvdelen af den er her foret med betonplader. I baggrunden skimtes floden. Arbejdspladsen ved det kommende turbinehus ses i forgrunden. Hele anlægget er nærmere beskrevet i Ger 42 og 47.

gamle værelse, »Fyrstesuiten«, optaget – efter sigende af russere. Det var mig ret uventet, at der var andre hotelgæster i denne turistmæssige udørk, men det viste sig i løbet af de næste par dage at være *Permanent Residents*, nemlig vandkraftprojektets russiske ingeniør Alexandr med sin stab, som bestod af hans kone Galina, voksne søn (og medhjælper) Valera samt maskiningeniør Jurij og dennes mongolske samleverske. Valera kunne noget/lidt engelsk.

Vi fik en lift ud til »dæmningen« næste eftermiddag, da vi var kommet lidt til hæfterne. Det havde været en drøj tur dagen før (32

fuldtlæssede kilometer, hvoraf sidste fjerdedel i pølen regn og efterhånden sort mørke. Alt lå til tørre rundt i værelset: pengesedler, fotoapparat, kort, ordbøger, proviant, alt), så det var rart at blive kørt.

Det viste sig at være ude i *Camel-Valley*, som jeg kaldte den. Thi ved mit første besøg i Erdanbulgan i '97 bredte en dag nyheden sig i byen, at det store internationale *Camel-Rally*, som dette år holdtes i Mongoliet var på vej til Erdanbulgan. De slog sig ned for et par dage på en skrånende slette sydvest for byen, hvor lokale stævner normalt afholdtes, og afviklede deres internationale *contests* dér: kajakroning,

mountainbikes, zig-zag-kørsel osv. osv.

Hele byen var lukket ned og afsted, til fods og til hest for at se på. Og da det hele var forbi, drog alle de kraftigt dekorerede landrovere bort igen til andre destinationer rundt i landet. (Jeg forsøgte at få et lift med et finsk hold vestover til en afsidesliggende boplads, men »tyvärr nei«; bilen var da også fyldt til over bristepunktet med 4 mand, benzin, udstyr, vand, navigationsinstrumenter etc. etc.). Kortegen understøttedes af følgetrucks, catering, radio, helikoptere – kort sagt: en noget anderledes verden!

Det var altså dérude ca. 3-3½ km fra byen Erdanbulgan, at kraftværket skulle findes.

Også nu var der ændringer i landskabet, mere permanente denne gang. Der er gravet en lang kanal, 1,7 km plus det løse, hvoraf ca. halvdelen er færdig brolagt. Henne for enden af den en dæmning (under opførelse), og i den nærmeste ende fundamentet til et turbinehus samt diverse tømmerhuse (værksteder o.l.). Russerne tog derud 1-2 gange daglig for at påse, at det gik som det

Fundamentet til turbinehuset hvorfra vandet falder 2 m, inden det ledes tilbage til floden.

skulle, og Zorig, tidligere elværksbestyrer og en betydende mand i byen, var ofte med som tolk. Der var endog etableret en rigtig bustransport til at køre arbejderne derud – og hjem kl. 5.

Projektet har medført en del tømmerhugst i skoven nordøst for broen over Eg-floden. Mange nye skovveje, hvor der kørtes med tunge maskiner. Ligesådan er der en stor aktivitet på den åbne plads lige på den anden side af broen, hvor man støber de armerede foringsplader til kanalen (å 1,3 t, ca. 2,25 × 1,5 m) hovedsagelig med kvindelig arbejdskraft. – Det er i øvrigt på vejen over mod »Danskeklippen«, hvor ganske rigtigt en ny mindesten var rejst [se Ger 38:22-25].

I byen mærkedes den øgede aktivitet også. Man kunne ellers undre sig på, hvad de egentlig levede af. Der var kommet en hel del biler, især lastbiler, hvor i tidligere tider motorkøretøjer var et særsyn. Bybussen er allerede nævnt. Og så en restaurant! – eller i hvert fald et spisestue – med 2 borde og 7 stole, hvor der serveredes suppe og *hoshoor*. Restauranten er et lokale i den anden ende af posthuset (hvor de i øvrigt har opgivet at sælge frimærker).

Vi boede i hotellet, ejet af Zorig og drevet af hans nokså effektive

»Familiefoto« uden for hotellet. Fra venstre: Forfatterens søn Øjvind, hotelmutter Zorig, overingeniøren, Zorig og chaufføren.

kone. Henne ad gangen yderligere et par *Permanent Residents*, som gjorde sig en levevej af at bage brød inde på værelset. Store, grå, firkanterede, a la brosten, til 500 tg. pr. stk. (ca. 2,50 kr.). Nedenunder var der af og til diskotek – lød det til (ved hjælp af en transportabel nødgenerator).

Sproget kneb det lidt med. Trods de tidligere besøg har jeg næsten intet mongolsk fået lært mig. Engelsk var en sjældenhed hos folk. Russisk gik det bedre med – om man så bare havde behersket det! Vi medbragte

Den russiske boss Alex og Øjvind betragter pladestøbningens forskellige faser.

Hotellet og rådhuset, som skimtes bagved, er Erdanbulgans største stenhus. Ved siden af ligger posthuset med radio- og telefonforbindelse til omverdenen.

en dansk/russisk parlør og Lonely Planet's *Mongolian Phrasebook*.

Jeg klarede mig som hidtil med disse – samt fingersprog. Sønnen fik lært sig lidt flere mongolske brugsord, men til trods for det, fik vi ikke rigtig rede på mange af sådanne ting som kunne været interessante at vide og været spurgt om, såsom: Hvor mange boede i byen, hhv. arbejdede på projektet? Hvor stor var en dagløn? Hvad levede man ellers af? Var der regelmæssig postforbindelse og hvordan? – Dette sidste fik vi dog styr på: når til-

Den mest spektakulære del af projektet er dæmningen, der skal regulere vandtilførslen fra floden.

strækkelig vederhæftige folk skulle til hovedstaden fik de posten med – og tilsvarende retur.

Der var i byen stor interesse for projektet. Befolkningen glæder sig simpelthen, og jeg fornåm ikke udpræget surhed over, at man ikke kunne holde tidsplanen. (I øvrigt foranlediget af at man måtte ty til en ændret løsning vedrørende bundfældningsbassinet foran dæmningen.) Det er nøjsomme folk. I '97 var der strøm en tid hver aften – i '99 kun lørdag og søndag aften et par timer og nu juli 2004 slet ikke. Dvs. lige pludselig en tilfældig eftermiddag/aften, men det skyldtes angiveligt et dødsfald eller en begravelse.

Arbejdet er lukket ned for i år med udgangen af oktober, og forventningen til projektet er nu, at det bliver klar fra forsommeren 2005.

Dette var så lidt om tilstanden i Erdanbulgan og med hensyn til det danske vandkraftprojekt, som det så ud for nu 4 måneder siden. Det vil mærkes, at forandringerne er set i forhold til 1999, hvor jeg opholdt mig der i 3 uger, dels som en slags rekonvalescent, dels for at forsøge at blive klog på dansker-forhistorien, gårdens beliggenhed etc. Men derom måske en anden gang. ■

Tekst og foto:
Eskil Arnfred

Det sidste nye (nov. '04) er, at næsten hele kanalen nu er foret med betonplader og støbepladsen ved broen derfor under afvikling.

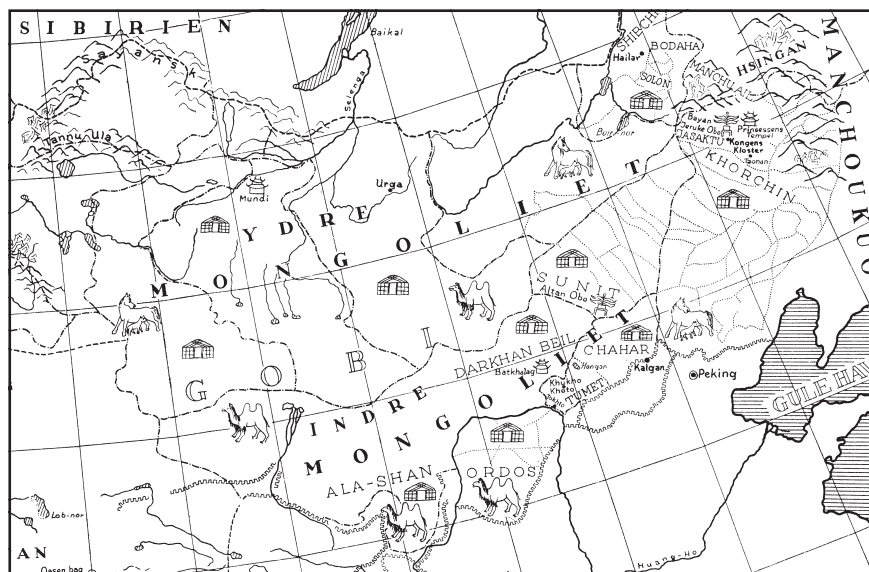
Wang Yeh Miao er en af de sidst anlagte Stationer paa Taonan-Solon-Banen, der er en af de mange Kommunikationslinjer, som i Løbet af de senere Aar er blevet anlagt fra den transmandshuriske Jernbane mod Nord-Vest. Wang Yeh Miao er desuden det vigtige Punkt, hvorfra Nan Sheng, den sydligste af Hsingan-Mongoliets fire Provinser, regeres.

Der findes et nyt og et gammelt Wang Yeh Miao, men den gamle By er ikke ældre, end at de ældste Djasaktu Mongoler endnu mindes, da kinesiske Købmænd byggede dens første Lerhytter paa den frie Steppe. Senere kom de kinesiske Nybyggere, der pløjede det omkringliggende Land, og i deres Kølvan fulgte de Mandarinere, der opkrævede Skatter for de i den [kinesiske] Kolonisation interesserede Generaler.

Alle Mandarinere og de fleste Nybyggere og Købmænd flygtede tilbage til deres kinesiske Hjemstavne i de begivenhedsrige Dage for fem Aar siden, da Mandshuriet blev til Manchukuo og Hsingan en avtonom Stat under japansk Formynderskab, og det Faatal, der er tilbage nu, betyder, at de er ægte »Manchukuoer«, der ærer Japan og ringeagter Kina.

Det kinesiske Wang Yeh Miao er allerede ved at sygne hen til et Minde, som ingen bryder sig om at bevare.

Rider man et Par Kilometer mod Vest fra Mandarinernes forladte og segnefærdige Embedsbygning, kommer man til det nye Wang Yeh Miao, der fødtes samtidig med det nye Riges Grundlæggelse. Det er en moderne Mønsterby med imponante Residenser, skorstensrygende Industrikomplekser, pyntelige Rækkehuskarréer og grønne Parkanlæg, der ordner sig omkring den store Modji Yamen, Provinsens Regeringsbygning. Det er herfra, det nye Systems ubønhørlige Ordre

H. Haslund-Christensens rejse 1936-37 (III)

Ved Djasaktu-Landets Hjerte

Efter en lang togtur i grænseegnene mellem Manchuriet og Indre Mongoli er Haslund-Christensen og hans tre rejsefæller nået til civilisationens endestation i Wang Yeh Miao. De nye japanske herskeres disciplinerede kommandostil huer ikke den etnografiske opdagelsesrejsende, som med stigende desperation venter på at slippe ud til det frie liv på stepperne. En morgen genlyder hotellets gård af en flok mongoler højt til hest...

udgaar og Propagandaoffensiver planlægges og dirigeres; og hertil bringes Steppens vilde, beskidte og herlige Drengungdom. Efter nogle Maaneders fysisk og psykisk Afskrubning promenerer de paa Gaderne iført stramme Uniformer og hvide Handsker. De lugter af japansk Renhed og saluterer deres mange nye Overmænd som smaa Gardister. Men Grinet – det vilde og hjertelige – er forsvundet.

Fra Modji Yamen kan man paa et Par Kilometers Afstand se en endnu nyere By, og man kan høre dens Liv. Den er navnløs, findes ikke afsat paa noget offentligt Kort, og den

Uindviede viser den ikke for megen aabenlys Interesse, thi Husene dér ser ud som Kaserner, og dens Lyde er Kommandoraab, Hornsignaler og Vaabenlarm. Det er et af de store Centrer, der danner Rygraden i Japanners tætte Kæde af paapasselige Grænsevagter mod Vest og Stedet, hvor alle Provinsens Krigsdygtige trænes til »Den store Fremrykning«.

Det er en meget umongolsk Stemning, der raader i Mongolernes nye By. Her findes ingen mediterende Graaskæg eller vemodige Sagnfortællere. Man ser næsten udelukkende uniformeret Ungdom og

praktisk talt ingen Kvinder. Paa Gader og i Kontorer færdes og virker man i feberagtigt Tempo, og overalt støder man paa Skildvagter, der vaager over Hemmeligheder.

Mange Gange er jeg trængt ind i Mongoliet – over den røde Grænse i Nord, over Himalayas snepudrede Tinder og gennem Kinas bandithærgede Grænseprovinser, men aldrig har Nomadernes Land forekommet mig saa utilnærmeligt som nu. Her findes ingen Chancer for at smyge sig forbi sovende Lejesoldater i en mørk Nat eller at dulme de Regerendes Strenghed over en god Middag.

Men over denne Grænse skulde jeg, og jeg stode paa den Stjerne, der havde skænket mig en gammel og to unge Asiaters Venskab.

Det var lykkedes mig at gøre Ungmongolen Dundurdjab og Japaneren Arida til mine Planers begejstrede Tilhængere. For Dundurdjab betød min mongolske Rejse, at hans tilbageblevne Landsmænd i det indre vilde blive bragt i Kontakt med Yderverdenen og den nye Tids Viden, som han saa kritikløst beundrede. Og Arida ønskede at feje alle de Vanskeligheder til Side, som hans mægtige Landsmænd kunde lægge paa min Vej. Det var hans Haab, at jeg skulde faa Øjnene op for hans elskede Japans »hellige Mission« som imperialistisk Kolonisationsmagt, der blev saa stærkt benægtet i Verdenspressen, og at Japans store Opgaver i mig skulde faa en overbevist og entusiastisk Beundrer.

Sammen gik de to unge Patrioter med mig til alle de Steder, hvor de kunde gøre deres Indflydelse gældende, og mit Ønske om at bryde igennem de utallige Hindringer paa Vejen til den lokkende Vildmark kunde ikke have haft effektivere Advokater.

Da al Mistænksomhed og anden Modstand omsider var overvundet, var jeg alligevel højst mismodig, thi

ingen af disse hjælpsomme Mennesker, alle saa nye i Landet, kunde sætte mig paa noget af de Spor, jeg søgte. Jeg førtes fra Sted til Sted af unge begejstrede Ciceroner, som foreviste mig Skoler, Sygehuse og en Mængde Statistiker, der med stor Overbevisning forkyndte alle de Fremskridt, Land og Folk havde opnået i de forløbne fem Aar. Det var saare interessant, men det var ikke det, jeg var kommet den lange Vej for at studere.

Et Par Gange saa jeg den gamle Puntsuk. Oppe i selve Modji Yamen tronede han ved et mægtigt Skrivebord, omgivet af flittige unge Skrivere. I Haanden holdt han et stort Segl, som han uden nærmere Undersøgelse knaldede paa de mangfoldige Dokumenter, der forelagdes ham. Det nye Regime havde ladet Odei Wangs Lordseglbevarer beholde sin Værdighed i en ny Form, og Stammens sekelgamle Segl laa endnu som et Scepter i hans kraftige Hænder. Endnu var han i Stand til at sætte Traditionernes gamle Stempel paa den nye Tids mangfoldige Paafund.

En Dag spurgte han mig, om jeg snart havde set mig mæt, og jeg betroede ham, at endnu havde jeg ikke skimtet det, jeg ønskede at opleve. Han nikkede, medens hans tankefulde Øjne vandrede langs Væggernes Rækker af Propagandamateriale. Saa smilede han mod mig, og det saa ud som et Løfte.

En aarle Morgenstund kom en af mit japanske Herbergs tjenende Ungpiger flagrende ind til min Sovepose, opfyldt af en eller anden vigtig Sag, som hun paa alle Maader forsøgte at gøre mig delagtig i. Hendes Kimonoærmer svingede som brogede Møllehjul, de blanke Mandeløjne og hele hendes udtryksrige Barnemimik changede mellem koncentreret Iver og berettiget Utaalmodighed, og hun kvidrede som en fortvivlet Nattergal. Jeg var vaagen i et Blink og satte mig op

for ret at nyde denne fornøjelige Morgenoverraskelse. Hun var saa sød, som hun stod der indsvøbt i sin Kimonos glade Farveglans og udstraalende alle det japanske Morgentoilettes mystiske Dufte. Men da jeg stadig ikke gav Tegn til at ville reagere for hendes alsidige Opfordringer, eksploderede hun og havnede med hele sin lille Næve tværs igennem en af de mange Papiersuder.

Det skulde hun have gjort straks, for da hun trak sit Kimonoærme tilbage, saa jeg hendes Ivers Aarsag. Derude paa den lille Gaardsplads holdt en Skare barske Mongoler højt til Hest, og en af dem var Puntsuk.

Den lille Japanerpige var for faa Dage siden ankommet til dette mærkelige Land fra en af Japans fjerne Rismarker, og for hende var de vilde Ryttere, iført spraglede Gevandter og raslende Sølvgehæng, det samme Eventyr som Synet af ægte Rødhuder i gammeldags Krigsmaling vilde have foraarsaget en nordisk Konfirmant.

Jeg sprang ud for at byde Mongolerne Te og Tobak, men Puntsuk betragtede det dukkehusagtige Værtshus og den fnisende Japanerinde med kolde Øjne. »Vi drikker Te deroppe«, sagde han med en svingende Armbevægelse mod det disede blaa, der var Bjergene i Nord.

Og saa red vi til Hovslagenes herlige Musik bort fra Huse og Skorstensrøg, Paskontrol og Lokomotivfløjt, ud hvor Livets Tristhed forvandles til straalende Romantik.

Solen steg og fordrev Horisontens Dis, Morgenens Renhed gik op i Høstluftens Friskhed, Hestene fik blødt Græs under Hovene og vi slog over i befriende Galop.

Kvidrende Lærker steg og faldt mellem Himmel og Jord som afskudte Pile, Mongolernes før saa barske og tillukkede Ansigter forvandlede, og de smilede mod mig

som gæstfrie Værtsfolk. Vi var ude paa den mongolske Steppe.

Jeg red mellem Puntsuk og Sangerup. Begge var de gamle og slidte af Vind og Vejr, men med ungdommelig Holdning og Spændstighed bevaret i Naturlivets daglige Træning. Begge havde de i en svunden Ungdom været Odei Wangs, den afdøde Djasaktu Høvdings, Fortrolige og for dem begge var Livets største Glæder blevet Minderne fra dengang.

Puntsuk var blevet en vemodig Filosof, der med en vis Interesse, men med megen Mistænksomhed observerede de nye Kræfter, der saa stærkt berørte hans Verden, og han beklagede den unge Generation for alt det, den gik tabt af. Sangerup, Trubaduren, der havde været Odei Wangs Hofsanger, forlystede den nye Ungdom med alle de gamle Sange og Viser fra rige, stolte og glade Dage, som han engang havde sunget ved sin afdøde Herres Lejrbaal.

Vi naaede ind blandt Forbjergene, og Hestenes lette Galop blev til møjsommelig Klatring. Omsider kunde jeg ikke styre min Nysgerrighed længer og spurgte Puntsuk, hvorhen vi red og hvad Rejsen gjaldt. Længe besvarede han ikke mit Spørgsmaal, men da vi endelig paa prustende Heste naaede Passets Top, standsede han vor Kavalkade og pegede ud over det nye Naturbillede, der aabenbarede sig foran os.

Som et forstenet Hav væltede Bjergenes haarde Konturer mod os fra fjerne Horisonter. Jeg fulgte Retningen af Mongolernes søgende Blikke. En lang lys Stribe løb som spildt Mælk ind mellem Bjergene for at ende langt borte, hvor en Samling kalkblinkende Bygninger laa som en hvid lille Buket mod en Bjergsides teglrøde Stenvæg.

Puntsuk pegede mod den lyse Klippepestis Maal: »Vort Maal er *Khatun Sume*, Prinsessens Tempel,

men i Nat skal du lejre ved *Djasaktu, Landets Hjerte*.«

Mongolernes drømmende Blikke vandrede over den vældige Natur omkring os, og Solfaldtimens bløde Vinde gled mod os fra Dalgangenes Tusmørkefarver. Et eller andet Sted ude i den besynderlige Stilhed lød en Rævs Glammen, og Mongolerne stivnede som vejrende Jagthunde. Saa kom Stilheden tilbage, og en Rovfugls sejlende Silhouet gled over en solbelyst Bjergvæg for at skjule sig i Skyggen af en Klippe-top.

Puntsuk havde siddet af, og de andre fulgte hans Eksempel. En Tid søgte de blandt Passets Stene. Saa nærmede de sig en mægtig Stenpyramide, der forhøjede Passets Top, hver bærende en lys Sten mellem Hænderne. I samlet Flok mumlede de Bønner og gamle Troldformler.

Vi stod foran en Obo, en af de mægtigste jeg nogen Sinde har set, et af de gamle Stenaltre, som man kan finde i Central-Asiens mærkelige Afkroge; en af disse mystiske Offerpladser, som endnu holdes i hemmelig Hævd, opbygget af Sten kastet paa Sten gennem mangfoldi-

ge Generationer, et Mystikens Hjemsted, der har Rod i selve Folkets Oprindelse, og hvis Kults Betydning gaar langt længere tilbage i Tiden end nogen af den nuværende Verdens Religioner.

Ud fra Pyramidens Stene stak gamle Lanser, fra hvilke lasede Flagrester, beskrevne Silkestrimler og Dyreknogler vajede og skramlede for Bjergenes Vindpust.

Pludselig udstødte Puntsuk et Raab, der kaldte paa alle Vildmarkens Ekkolyde, og Mongolernes Sten faldt rullende og raslende ned ad Oboens Sider, til de fandt deres stille Leje.

Jeg studerede Mongolernes udtryksløse Ansigter for at læse Øjeblikkets Betydning. Puntsuk følte mit Bliks Spørgen, og han traadte tilbage til mig.

»Vi staar ved Bajing Djurekhe Obo, Offerstedet paa Bjerget, i hvis Indre Djasaktu Landets Hjerte banker. Vort Folk har galoperet paa Krigsfærd til fremmede Lande, og vi har fulgt vore græssende Hjorder paa fredelige Vandringer til fjerne Græsgange, men Længslen efter Hjemlandet har altid fulgt os, til vi atter opslog vore Telte i dette Bjergs beskyttende Nærhed. En Gang i vor Histories Ungdom stod vor store Stamfader paa dette Sted, og han fornåm her Hjemstavnskærligheden fødes i sit Hjerte. Djurekhe Bjergets Aand betog ham, og han skænkede den sit Hjerte, og som et Tegn derpaa lagde han den første Sten paa dette Alter. Siden dengang har ingen Djasaktu-Mongol forsømt at kaste sin Sten, og de Sten, du nu saa os kaste, har rullet over Sten, som engang lagdes af vore Fædre og af deres Fædre før dem, lige fra den Dag, den første Sten angav Offerstedet.

Pragtfulde Templer kan opstaa paa en Mægtigs Bud for at fortæres af Tid eller Fjendehævn, men dette

vort Folks Monument er et Fædrenes Vidnesbyrd til Sønnerne om Slægternes Samhørighed med Hjemstavnens, og det vil bestaa og vokse, saa længe Djasaktu-Mongolerne ikke afklipper deres Rod«.

Solen sank, og Bjergenes Skygger gled op imod os fra Dybet. Saa belystes vor Pastop af Dagens sidste Lysstrejf, og Mørket sluttede sig tæt omkring os.

Lejrens Heste og Ryttere forvandlede til mørke Silhouetter, der rørte sig i Lyde af knirkende Sadelstøj, raslende Metal og ældgammel Tale. Stunden blev tidløs, en levende Genspejling af en forsvunden Tid og Verden.

Puntsuks Ryttere indsamlede Hestegødning, som de tændte til en lydløs Ild. Saa gnavede vi Kødet fra Faareknogler, Puntsuk tændte sin lange Pibe, Sangerup lokkede nogle prøvende Strofer fra sit gamle Strenginstrument, og Kredsen sluttedes omkring Aftenens Ild under Asiens høje Stjerner.

Og saa var Stunden inde, da Mongolerne begyndte at tale og synge deres ureserverede Inderste, og jeg følte det, som slog ogsaa jeg en lille Rod i Djasaktu-Mongolernes Jord:

Habto Hazar, den store Djengis Khans ældste Broder, steg frem fra Ilden, »saa skulderbred og midieslank, at en Hund kunde krybe under ham, naar han sov paa sin Side«, og vi fulgte i Fantasien ham og hans Hærskare, der var formeret i de seks *Khorchin*, de »knivskarpe«, der dækkede den erobrende Mongolhordes venstre Flanke. Fra de sibirske Snemarken til Kinas Rismarker, gennem Skove, Stepper og Ørkener jog de ubetvingelige Ryttere i en Sejrens og Vildskabens Rus. Rædselens Hyl dirrede i Luften, og vi hørte de slanke Piles fløjtende Flugt mod dødsdømte Maal. Osen af Menneskesved, Sadelstøj og Blod

ulmede med Hævnens Brandskær i Røgen fra vort Baal.

Og vi kom frem til Passene, hvorfra man fra Steppernes haardføre Land skuer ud over Kinas Rigdomme. Dernede laa alt det raffinerede, for Mongolerne saa uprøvede Tilløkkelser, og med et Begærets Hyl brød Horden gennem Kinas Mur og al anden Modstand for at fraadse i Overflod, Kvindegunst og Magt.

Medens Mongolhorden spredte sig over det mægtige Rige for at nyde dets Overflod og regere dets Millioner, drejede vi med Habto Hazar og hans »knivskarpe« paa et stille Ridt mod Nord gennem Jehols smilende Afveksling af Løvskov, Stepper og Bjerge, ind i Mandshuriets mørke Skove, tilbage til Lejren ved Bajing Djurekhe Obo, hvor Habto Hazar en Gang havde følt sit vilde Hjerte gribes af en stille Fryd, en blød Lænke, der bandt hans urolige Sjæl til den Jord, han betraadte, og den Naturens Skønhed, han saa omkring sig.

Puntsuk havde standset sin Fortællings Flugt over Tid og Afstande.

Baalet belyste Kresen af foroverbøjede Tartarer og deres lyttende

Ansigter. Det var, som om de langsomt vaagnede op til Nutiden.

En Mand kastede frisk Gødning paa Ilden, og Uvirkelighedens Belysning drev bort med en af Bjergenes friske Vinde.

Knoglerne paa Oboens gamle Lanser skramlede, og Puntsuk slog Asken af sin udbrændte Pibe. Saa vendte han sig mod mig: »To og tredive Generationer af vort Folk med deres Høvdinge af Habto Hazars Æt har siden den Dag staaet her i forstaaende Ydmyghed. Nu vandrer vor Ungdom paa nye Veje; de har fundet en ny Sti, siger de, den nye Tids, og kun sjældent kommer de her for at lægge deres Sten paa Fædrenes Sten. Maaske er den sidste Sten snart lagt paa Bajing Djurekhe Obo«.

Det var Puntsuks sidste Ord for den Dag, og da jeg laa i min Sovepose, spøjte de og alt det, de udtrykte, længe i mine Tanker.

Mongolerne sov.

Maanelysen udpegede en hvid Sten ude paa Passet, der vedblivende forlængede min Tankegang. Hver Gang jeg var paa Søvnens Rand, lyste den med Syner og Fantasier som en Visionernes Krystalkugle.

Til Slut stod jeg op, og lystrende en Impuls, som jeg hverken kunde analysere eller modstaa, lagde jeg Stenen paa sin Plads blandt Bajing Djurekhe Obos Tusinder af Sten.

Og saa kastede jeg mig i Nattens Drømme. ■

Henning Haslund-Christensen
Politikens Kronik 24.06.37

Tegningen s. 22 er udført af Lodai Lama. Puntsuk ovenfor er fotograferet af forfatteren. Kronikken indgik senere i let redigeret form som et kapitel med samme titel i bogen *Asiatiske Strejftog*, Gyldendal 1945.

Aktuelt

Ulaanbaatar 365 år

I 1639 blev Hans Hellighed Zana-bazar i en alder af kun 5 år udråbt til Overhoved for den Mongolske Religion og Orgoo. Hovedstaden Orgoo blev grundlagt nær ved bredderne af Shireet Tsagaan søen i Burd Sum, Övörkhangaï Aimag. Det var forløberen for vore dages Ulaanbaatar. Siden grundlæggelsen er hovedstaden blevet flyttet 30 gange, bl.a. til Khushuu Tsaidam, Hiidin sardig og Uguumur. Byen fandt sit blivende sted i 1778.

Ved den første parlamentssamling i 1924 fik hovedstaden navnet Ulaanbaatar. Men inden da skiftede byen navn i alt 10 gange. I perioden 1639-1706 hed byen Urguu, 1706-78 Ikh Khuree, 1778-1911 Ikh Khuree Khot og 1911-24 Niislel Khuree. Den blev også omtalt i manchuriske og mongolske sutraer som »Da Khuree« og »Khutagtyn Khuree«. I kinesiske sutraer og bøger kaldte man hovedstaden »Kuni Jung«, og i tibetanske bøger hed den »Ribongandan shadublin« og »Chonmo«. Europæerne og russerne kaldte den for »Urga«, men den var også kendt under sit almindelige

Proklamationsdagen fejret

Ved et ekstraordinært møde i parlamentet den 25. november mindedes man 80-års dagen for udråbelsen af Den mongolske Folkerepublik. Mongoliets første forfatning som selvstændig stat i 1924 betød indførelsen af en kommunistisk folkerepublik efter Sovjetrussisk forbillede. Mongoliet stod nu under beskyttelse af Sovjetunionen og blev på mange måder administreret som en selvstyrende republik i unionen indtil Sovjetunionens sammenbrud i 1990/91.

Formanden for parlamentet, N. Enkhbayar, sagde ved det ekstraordinære møde bl.a.: »Det 20. århundrede, som er blevet kaldt Mongoliets renæssanceperiode, var en begivenhedsrig epoke, hvor nye udviklingsmuligheder blev undersøgt, uoprettelige fejltagelser begået og værdifulde erfaringer indhøstet. Ved republikkens proklamation under den første Ikh Khural i 1924 og vedtagelsen af den første forfatning afsluttedes en mørk periode med undertrykkelse af det mongolske samfund, og der blev indført reformer med henblik på at styrke menneskerettighederne, frihedsrettighederne og folkets loyalitet. Nedbrydningen af landet og dets folk blev erstattet af en ny nationalfølelse.«

Den 26. november var det præsidentens tur til at lykønske befolkningen, og der blev arrangeret en traditionel brydekonkurrence.

mongolske navn »Bogdiin Khuree«.

I 1993 begyndte man at fejre den 29. oktober som »Hovedstadens Dag«, og byens grundlæggelsesår blev fastsat til 1639. Under ceremonien spilles der på en hestehovedviolin udsmykket med hovedstadens symbol. Der bliver lagt blomster ved et monument, der er rejst på det sted, hvor byen blev grundlagt, og der lægges en krans ved Sukhbaatar-monumentet.

I år blev der bl.a. afholdt en videnskabelig konference, »Hoved-

I præsidentens tale blev det understreget, at vedtagelsen af den første forfatning og den efterfølgende proklamation af Mongoliets uafhængighed var et vendepunkt i nationens historie, og den var med til at rodfæste de moderne frihedsrettigheder og retssamfundet. Han tilføjede, at det var en vigtig historisk begivenhed, som enhver mongol bør have i erindring.

Et programpunkt i jubilæumsfestlighederne var en ceremoniel edsaflæggelse i parlamentsbygningen. Ledende personer i statsadministrationen lagde en krans ved D. Sukhbaatar-monumentet, og der blev åbnet en maleriudstilling kaldet »Uafhængighed« i kunstnerforbundets udstillingssal.

B. Ooluun

The Mongol Messenger
48(698):1 – 01.12.04

staden Ulaanbaatars historiske udvikling og fremtidsudsigter«. Der blev også arrangeret udstillinger af kunst og fotografier med relation til Ulaanbaatar. På kunstudstillingen »Mit Ulaanbaatar« vistes malerier, skulpturer og billedskærerarbejder af mere end 80 malere og kunstnere. På fotoudstillingen »Hovedstadens liv« vistes over 50 arbejder af fotografen S. Tsatsralt.

Sh. Erdenechimeg

The Mongol Messenger
44(694):5 – 03.11.04

Tsedenbals biografi

Den russiske forfatter og journalist, Leonid Shinkarev, har udsendt en bog på mongolsk om Yu. Tsedenbal [1916-91], Mongoliets leder i 40 år, og hans hustru Tsedenbal-Filatova. Bogen handler om deres magt, kærlighed og tragedie.

Forfatteren så det som sin pligt at skrive om familien, der spillede en afgørende rolle i Mongoliets historie og i de mongolsk-russiske forbindelser i anden halvdel af det 20. århundrede. Han skrev også bogen som en del af et løfte til afdøde Tsedenbal. Bogen er baseret på bandede samtaler med Tsedenbal og Filatova, eget arkivmateriale, notater og private breve. Under sit arbejde med bogen har forfatteren mødt 150 personer med tilknytning til Tsedenbal og hans familie.

Bogen blev officielt præsenteret den 16. marts i Chinggis Hotel. Højtstående kolleger til den afdøde statsleder gennem mange år var tilstede ved præsentationen. Bogen omhandler ikke kun statsmandens liv, men beskriver tillige landets historie og de mongolsk-russiske forbindelser i anden halvdel af det 20. århundrede. Bogen tager fat i såvel de sorte pletter som de positive sider, sagde den mongolske ambassadør til Rusland, S. Bayar. Bogen indeholder bl.a. sjældne fotografier fra familiens arkiv, Baron Ungerns forhørsprotokol, Checherins brev til Vladimir Lenin og båndoptagelser af Josef Stalin og H. Choibalsan.

Forfatteren syntes det var rigtigst at udgive bogen på mongolsk først. Oversættelsen blev foretaget af H. Mergen. En russisk udgave af bogen skal udkomme i maj [2004].

B. Ooluun

The Mongol Messenger
12(662):8 – 24.03.04

Dalai Lama besøger Kalmykíen

Den landflygtige tibetanske leder førte an i bønner og velsignede de tilreisende pilgrimme i Khurul-klostret nær hovedstaden Elista. På trods af den isnende kulde var han iført sin sædvanlige munkeklædning med bare arme.

Det landflygtige åndelige overhoved for tibetanerne, Dalai Lama, er ankommet til det sydlige Rusland på et kontroversielt besøg hos regionens buddhistiske samfund. Han tilbringer 3 dage i den fjerntliggende republik Kalmykíen, hvor ca. halvdelen af befolkningen er buddhister.

Han har ikke været i Rusland siden begyndelsen af 1990'erne, og han fik først sit visum, efter at Moskva havde danset omkring den varme grød. Kina har modsat sig denne form for rejser, som det ser som en støtte til de separatistiske bevægelser i Tibet. Beijing opfatter Tibet som en integreret del af Kina og beskylder Dalai Lama, som lever i eksil i Indien, for at være separatist.

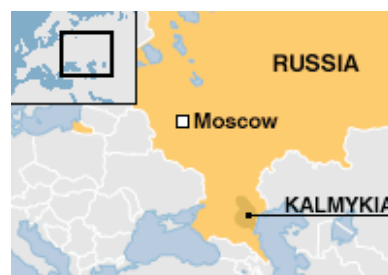
Ruslands beslutning om at give adgang til den eksilerede ti-

betanske leder vil uvægerligt fremkalde nogen diplomatisk uro i forholdet til den Kinesiske regering, siger BBC's Richard Miron i Moskva. Beijing har advaret russerne om ikke at tillade besøg af Dalai Lama, som blev beskrevet som »en ikke helt almindelig åndelig skikkelse«.

Moskva har gentaget sit synspunkt, at Tibet er en uadskillelig del af Kina og understreget, at besøget havde et strengt religiøst formål. Men i en tidligere udtalelse har Ruslands udenrigsminister sagt: »Samtidig garanterer den russiske forfatning folkets religiøse rettigheder. Vi respekterer ønsket hos mere end 1 mio. buddhister i vores land, som gentagne gange har efterlyst et besøg af Dalai Lama.«

De kalmykiske buddhister ønsker, at han skal indvie et nyt kloster til erstatning for dem, der blev ødelagt af den sovjetiske regering, som deporterede det kalmykiske folk til Sibirien og Centralasien som straf for at have hjulpet Tyskland i 2. verdenskrig, rapporterer Reuters nyhedsbureau. [Læs om kalmykkernes dramatiske historie i Ger 45 og 46 – red.]

BBC NEWS 29.11.04

The Mongol Messenger
rapporterer:

Lån til solceller 18.08.04
Infrastrukturminister B. Jigijd og den kinesiske ambassadør til Mongoliet, Gao Shumao, underskrev et dokument den 11. august om en generator drevet af solceller finansieret gennem den kinesiske bistand til Mongoliet. Det statslige program, »100.000 sole«, skal implementeres i perioden 2001-2010 af den mongolske regering. I projektets levetid skal 100.000 familier forsynes med sol- og vinddrevne generatorer. Programmet finansieres af uopsigelige kinesiske lån til en værdi af 50 mio. yuan.

Kulreserver 25.08.04
Ifølge eksperter råder Mongoliet over 150 mia. ton kulreserver. Mongoliet er blandt de 10 lande i verden, der har de største reserver af kul. I øjeblikket er der registreret over 200 kulforekomster, hvoraf 50 har været genstand for geologiske undersøgelser. 65% af Mongoliets kulreserver befinder sig i Ömnögov Aimag. Resten ligger i Bayankhongor, Selenge, Khentii, Sukhbaatar og Uvs aimager.

Mongolske håndskrifter 22.09.04
Omkring 6.000 mongolske håndskrifter opbevares i en afdeling af Det russiske Videnskabsakademis Orientaliske Institut i Skt. Petersborg. Direktøren for afdelingen, Irina Popova, sagde til det mongolske nyhedsbureau i Moskva, at det er den største samling af gamle bøger og håndskrifter fra Mongoliet og Tibet. Zarens første Asien-museum blev oprettet i den tidligere russiske hovedstad i 1818. Mange håndskrifter, gamle bøger, sutraer og mønter kom fra Asien, især Mongoliet.

Mission 22.09.04
Den 10. og 11. september åbnede Jesu Kristi Kirke af Sidste dages

Hellige (mormonerne) dørene for offentligheden til sin nyopførte femetagers bygning på Khuh Tenger gaden. Kirken, der etablerede sig i Mongoliet i 1993, har ca. 20 afdelinger med over 6.000 medlemmer spredt over hele landet. Den er en af de hurtigst voksende kristne kirker i Mongoliet. Der er mulighed for at bede i den ny bygning, samtidig med at den er center for kirkens humanitære arbejde og undervisningsprogrammer.

Vandkraftværker 10.11.04
Det planlægges at bygge et vandkraftværk til elproduktion ved Orkhon-floden med en kapacitet på mindst 100 MW. For tiden importerer Mongoliet 120-130 mio. MW el og forsyner fjerntliggende lokalområder, som ikke er forbundet til det centrale eller regionale energisystem, med dieselgeneratorer og vedvarende energikilder. For tiden er der seks små vandkraftværker i drift i Mongoliet; det første blev opført ved Orkhon-floden i 1954. De fem andre blev taget i brug inden for det sidste årti. Der er yderligere fire under opførelse, ved Taishir, Dorgon, Uyench og Erdenebulgan.

Sverige-Mongoliet 40 år 24.11.04
Sidste uge førtes der samtaler om emnet »Forholdet mellem statslig og offentlig radio og fjernsyn« i forbindelse med markeringen af 40-årsjubilæet for de diplomatiske forbindelser mellem Mongoliet og Sverige. Repræsentanter for den svenske pendant til Danida, SIDA, Sveriges Radio, Mongolsk Radio og Television og udenrigsministrene fra Mongoliet og Sverige havde organiseret mødet. Repræsentanter for forskellige organisationer, regeringen og det mongolske parlament deltog også i mødet. Under mødet fortalte de svenske presserepræsentanter om deres erfaringer med at overføre medier fra statslig til offentlig kontrol.

Airag er sundt

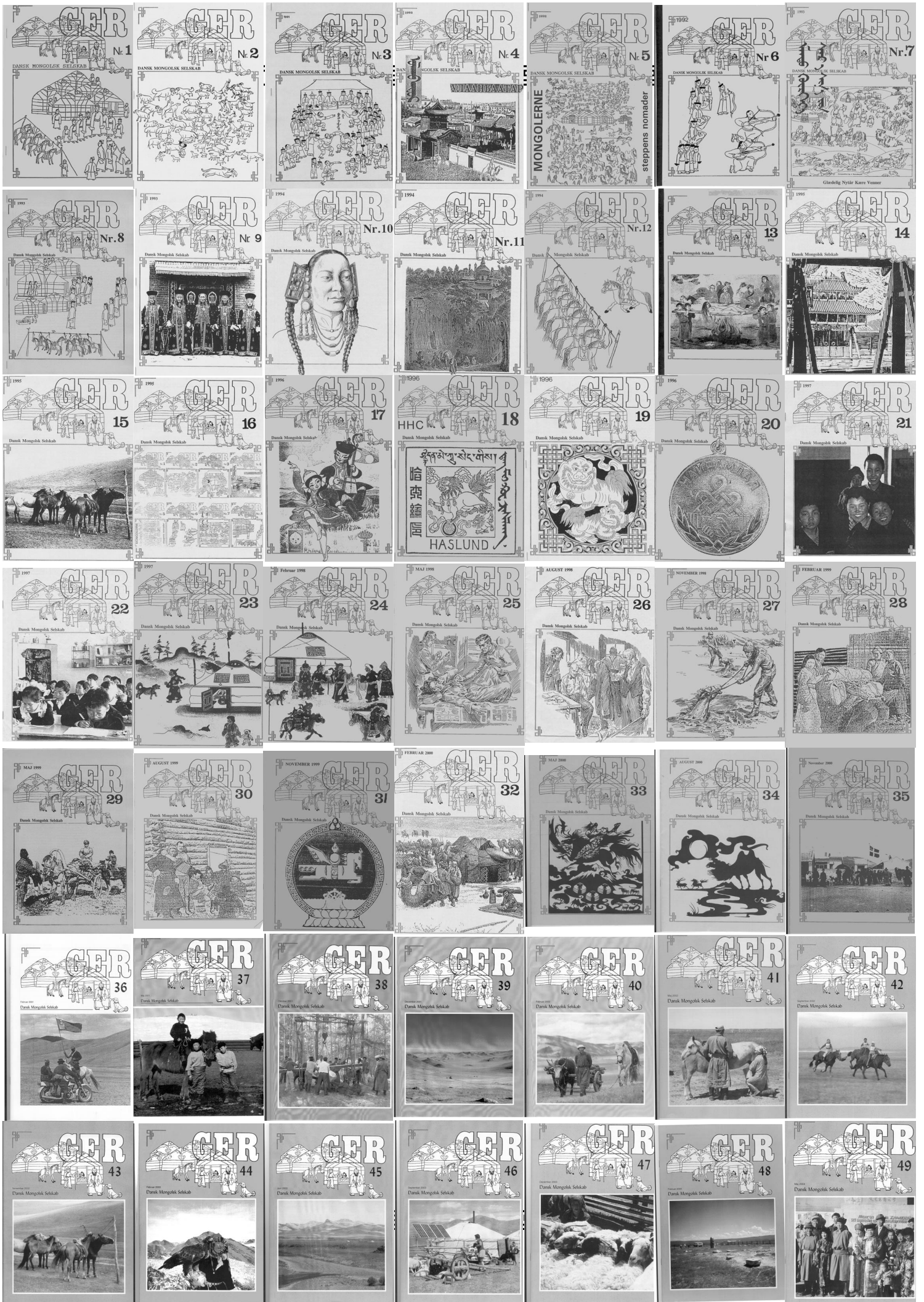
I vore dage bruges hoppemælk til at forebygge og behandle mange sygdomme og til at gøre folk smukkere. Indtagelsen af hoppemælk styrker immunsystemet og mindsker risikoen for forkølelse. Hoppemælk indeholder alle slags helbredsfræmmende vitaminer og mineraler. Det er især godt til kroniske sygdomstilstande, problemer i fordøjelsessystemet og leversygdomme.

Siden 1997 er hoppemælk blevet frysetørret (uden at det derved mister sit livsvigtige indhold af mineraler). Det muliggør indtagelse af hoppemælk når som helst og hvor som helst, der er behov for det, uden at man skal en tur på landet eller opsøge et sygehus.

Med hensyn til brugen af hoppemælk sagde dr. S. Badamjav: »Hoppemælk indtages i en periode på 10-14 dage fire gange om året. Det er en udmærket lejlighed for folk til at drikke mælk i 10-14 dage. Hvis en person fortsætter med at spise sin normale kost, mens vedkommende drikker sin mælk, sker der en vægtforøgelse på 1-2 kg. 100 ml hoppemælk indeholder 53 kcal.

Det er bedst for sundheden at drikke hoppemælken lige efter den er malket om sommeren. Tørmælk kan købes i ethvert supermarked. Det ligger i kølemontrer ved 2-4° C. Man bør røre to skefulde tørret mælk op i en kop varmt vand, og væsken bør indtages 30 minutter før eller efter et måltid.«

Når man drikker hoppemælk, bør man holde sig væk fra vodka og tobak. MM

GER 51

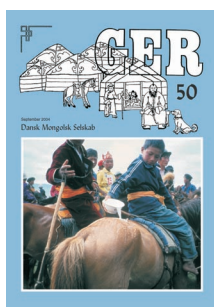
DANSK MONGOLSK SELSKAB

DMS nyt

14. MAJ 2004

I slutningen af oktober modtog Selskabet et håndskrevet takkekort fra Amalienborg. Der står: »Dansk Mongolsk Selskab bedes modtage vores tak for de to 'Dell' m.m. som glædede os meget.« Underskrevet Frederik og Mary.

Ger 1-50

I anledning af at vi år har rundet de 50 numre af Ger og at 15. årgang afsluttes med dette nummer, har redaktionen ønsket at bringe en oversigt over alle forsiderne, se side 27. Første nummer blev udsendt i oktober 1990, og bladet har siden været udsendt regelmæssigt med fire numre om året. *-red*

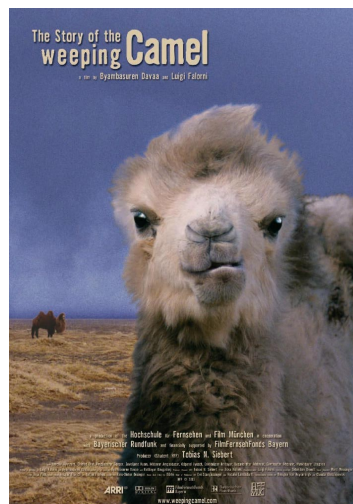
Motiver fra Mongoliet

Indlagt i dette nummer er et kort med fire mongolske motiver. Kortet er en gave fra Vibeke Knudsen. Flere kan rekvireres hos kassereren.

Julehilsen

Medlemmerne af Dansk Mongolsk Selskab og læserne af Ger ønskes en glædelig jul og et godt nytår.

Filmpremiere

Invitation

Den prisbelønnede dokumentarfilm
Historien om den grædende kamel

får Danmarkspremiere
Fredag den 7. januar 2005

Dansk Mongolsk Selskab inviterer medlemmerne til
gratis premiereforestilling i
Grand Teatret, Mikkell Bryggers Gade 8, Kbh. K, kl. 19.00.

Vi har reserveret 30 billetter til forestillingen, som kan bestilles efter først til mølle princippet ved at sende en mail, skrive eller ringe til Jan Koed, Carl Bernhards Vej 15, st.tv., tel 3322 3728, jk@cadaid.dk.

Billetterne vil blive udleveret inden forestillingen, så kom gerne i god tid. Efter forestillingen vil Selskabet byde på et glas i biografens café.

Man er velkommen til at komme i del.

Projekter

Gadebørn i Mongoliet
Girokonto 1670-7805
Fuglebo 2, 2000 Frederiksberg

Kulden i Mongoliet
Girokonto 6003-3005
Fuglebo 2, 2000 Frederiksberg